

PO DEŽELNI KONFERENCI O IZSELJENIŠTVU V VIDMU

Dokler imamo ekonomsko emigracijo ne moremo govoriti o uspešnem ekonomskem razvoju naše dežele

Dežela obljubila vse, kar je v njeni pristojnosti, za zaščito naših izseljencev. Konferenca je ugotovila, da italijanska država še ni storila vsega, kar bi morala in za kar je edina odgovorna in pristojna

V jubilejno leto

Naj takoj ob začetku novega letnega uvodnika zapišemo nekaj o sebi. Novo, 1970. leto bo za nas ne samo novo leto v krogotoku let, temveč bo za naš list tudi jubilejno, dvajseto leto.

1970. leta bo namreč naš list slavil že drugo desetletje svojega neprekinjenega izhajanja, česar vse kakor še noben list beneških Slovencev v vsej njihovi zgodovini kaj takega še ni doživel. Dvajset let sicer ni dolga doba, vendar lahko brez lažne skromnosti ugotovimo, da je naš list v teh letih opravil med našimi rojaki doma in na tujem pomembno delo, saj jih ni samo obveščal o dogodkih in življenju naših ljudi in vasi, temveč jim je v domači govorici, pisani in tiskani, pomagal pri bršenju in bogatenju njihovega jezika, hkrati pa jim budil zavest, da je tudi slovenščina kulturen, bogat jezik, enakopraven jezikom velikih evropskih narodov.

V novo, 1970. leto, torej vstopamo z zadovoljstvom in zadoščenjem, ko se oziramo nazaj na dvajsetletno obdobje našega izhajanja, obdobje, ki ni bilo lahko, polno naporov, prizadevanj in tudi neprijetnosti, hkrati pa tudi obdobje širjenja in prebujanja narodnostne in človeške zavesti v naših ljudeh.

Naj nam bralci torej ne zamerijo, če smo si namesto običajnega novega uvodnika to pot izbrali uvodnik, oziroma misli v njem, posvečene samim sebi. Kajti zdi se nam potrebno ob tej priložnosti povedati in zapisati, da si bomo v novem, prihodnjem in za nas jubilejnem letu prizadevali še bolj izboljšati naš list, ki naj bi postal zato še bolj vaš. Skušali bomo zato v jubilejnem letu še bolj popestriti vsebino lista, še več poročati o življenju in delu naših ljudi tako doma kot po svetu, še več pisati o naših problemih in se še bolj boriti za pravice naših ljudi, za tiste pravice, ki jim jih zagotavlja tako naša republiška ustava kot statuti dežele s posebnim statutom.

Na pragu novega, 1970. leta, vam zato najprej želimo srečno novo leto, obilo dela in pravičnega plačila zanj, mnogo zdravja, tako pri delu kot v družini, veselja nad ustvarjenim, poštenim delom in končno si skupaj zaželimo, da bi se zadeve doma tako uredile, da bi bilo na domačih tleh dovolj dela in bi ne bilo treba zato zapuščati domov in odhajati v tujino na delo.

Zatorej še enkrat, vsem naročnikom, bralcem in sodelavcem našega lista srečno in veselo, 1970. jubilejno novo leto!

Prva deželna konferenca o izseljeništvu, ki je bila pred kratkim v našem mestu, hkrati pa je bila tudi prva tovrstna konferenca sploh v naši državi, je odprla in na široko razkrila vse probleme, ki so v zvezi z ekonomsko emigracijo iz dežele Furlanije-Juljske krajine.

Konferenca so se udeležili predsednik deželne vlade Berzanti in podpredsednik goriške pokrajine Chientaroli, podsekretar ministrstva za delo Toros, senatorji Sema, Burtolo in Zannier, poslanci Lizzero, Bressani, Lepre in Gaiano, številni deželni odborniki in svetovalci, med katerimi sta bila tudi Dušan Lovriha in Drago Štoka, medtem ko je tržaškega župana zastopal odbornik Dušan Hreščak.

Ker je deželni odbornik Stopper, ki bi moral imeti uvodno besedo, zbolel, je namesto njega poročal o prizadevanjih dežele za rešitev vprašanja izseljevanja predsednik deželne vlade Berzanti.

Po uvodnem govoru predsednika Berzantija se je, prvega dne, to je v soboto, 13. decembra, zvrstilo v velikem avditoriju tehniškega zavoda «A. Zanon» v Vidmu kar dvajset govornikov.

Prvo poročilo je imel univerzitetni profesor dr. Maurizio Di Palma, ki je govoril o izseljevanju in vplivu na zaposlitve. Poudaril je nujnost izgradnje primernih industrijskih obratov in infrastruktur, da bo domača delovna sila lahko našla zaposlitev na domačih tleh. Sledilo je poročilo profesorja Luigija Freya iz Milana, ki ga je prebral profesor Caloia. Profesor Frey je v svojem poročilu poudaril, da je treba nove industrijske obrate graditi na določenih področjih in poskrbeti za primerna stanovanja ter prevoze delavcev.

Podsekretar ministrstva za delo Toros je v razpravi pripomnil, da so se razmere zdaj toliko izboljšale, ker so nastali ugodni pogoji za rešitev raznih problemov, zlasti kar zadeva enakopravnost delavcev v državah Evropske gospodarske skupnosti. Socialistični poslanec Lepre pa je poudaril nujnost enotnega nastopa in sindikalne borbe izseljencev ter izrazil zahtevo, naj uvedejo mednarodno delavsko knjižico.

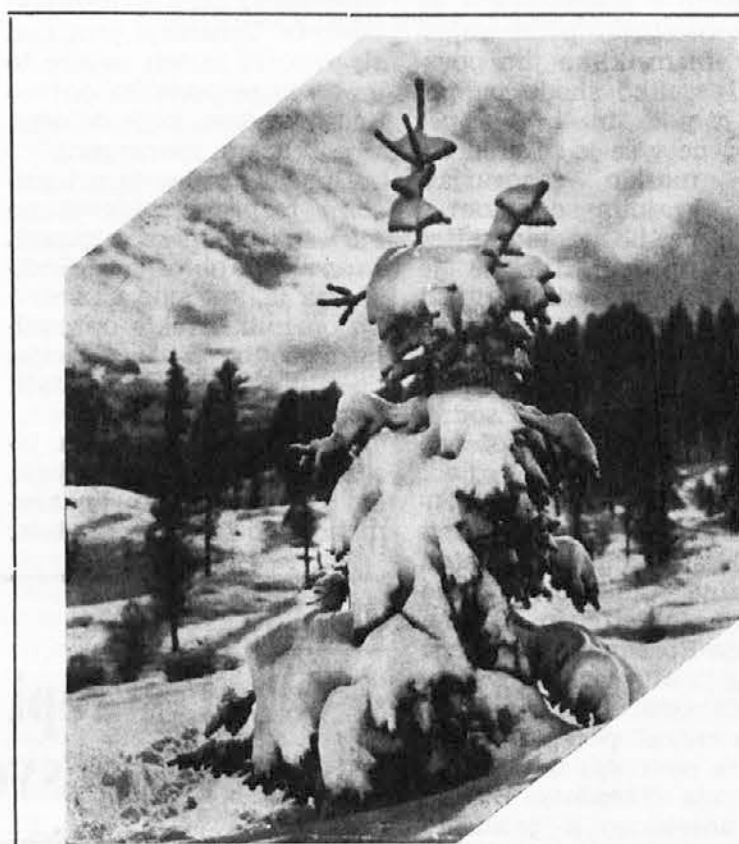
V soboto sta poleg številnih predstavnikov furlan-

skih in italijanskih izseljenjskih organizacij govorila tudi Marko Petrič, Dino in Renzo Del Medico, drugega dne konference, v nedeljo, pa še Hijacinta Kont. Odlomke iz njihovih izjav objavljamo zato posebej, ker so ti predstavniki beneškoslovenske emigrantske organizacije v tujini na konferenci skupaj z drugimi prav tako opozorili na peče probleme ekonomske emigracije.

Naslednjega dne, v nedeljo, 14. decembra, je konferenca o izseljevanju zaključilo svoje plodno delo. Nedeljskega dela konference se je udeležil tudi senator Coppo, podtajnik zunanega ministrstva in le-tam zadolžen za vprašanja izseljencev.

Ob zaključku konference je spet spregovoril deželni predsednik Berzanti. Poudaril je, da ne bo mogoče toliko časa govoriti o uspešnem gospodarskem razvoju naše dežele, dokler bomo še govorili hkrati tudi o izseljevanju. Po njegovem mišljenju je razprava pokazala, da se mora nadaljna dejavnost v tem smislu razvijati v dve smeri. Okrepiti je treba vse pobude in po-

(Nadaljevanje na 3. strani)

Vsem naročnikom, bralcem in sodelavcem doma in po svetu

**prisrčno voščimo
srečno 1970!**

Uredništvo in uprava

Matajurja

DOGODEK ZGODOVINSKEGA POMENA

Beneški Slovenci nastopili v Trstu 26. decembra s pesmijo in besedo

O pomenu tega dogodka sta spregovorila župnik Cenčič iz Gorenjega Trbilja in Izidor Predan - Nastopila sta zbor «Rečanj», in «Idrja», ter solisti in otroci

«Današnje srečanje v tem Kulturnem domu je za našo Benečijo zgodovinsko. Prvič smo Benečani, zadnja in najmanjša vejica slovenskega naroda, ki v videmski pokrajini že sto let hodimo po naši kalvarijski poti, da dosežemo naše človeške pravice, z lastnimi močmi pripravili ta kulturni nastop. To jasno dokazuje, da v naših krajih in v srcih beneškega ljudstva slovenska beseda, čeprav brez šol, ni še umrla in ne bo umrla. Prosim vas, ki ste tu pričujoči na današ-

njem srečanju in vse drage brate na Goriškem in Tržaškem, da ohranite ljubezen in solidarnost z našo Benečijo in da jo vedno bolj spoznavate.»

Ne vem, če so bile v Kulturnem domu od dneva njegove otvoritve spregovorjene tako pomembne besede, rekel bi spodbudne besede, kajti če nam človek iz srca Beneške Slovenije pove, da slovenska beseda v nadiških dolinah ne bo izumrla in nam to potem potrdijo beneški pevci in recitatorji s tako

presunljivo pristnostjo, potem je to kot čudoviti lek na rano, ki je vendarle boleča. Kajti Benečija je, ali bi vsaj morala biti, naša največja bolečina in naša največja radost obenem: bolečina, ker je gotovo edina deželica v civilizirani srednji Evropi, v kateri njeni ljudje ne uživajo niti najosnovnejše pravice — imeti šole v svojem jeziku; radost, ker je izpod pepela stoletne potlačeniosti po osveščanju pred 25 leti spet začel z neuničljivo življenjsko vztrajnostjo prodirati plamen na-

rodne bitnosti, ogrevati najprej beneške ljudi same in potem nas, ki smo jim najbližji.

Za župnikom Cenčičem, pred katerim sta pevca ob spremljavi na harmoniko zapela domačo «Tam gori za našo vasjo», je spregovoril predsednik prosvetnega društva «Ivan Trinko» Izidor Predan. Tudi on je poudaril zgodovinsko dejstvo, da nastopajo beneški Slovenci prvič s svojim sporedom v tržaškem Kulturnem domu, nato pa je predstavil nastopajoče in dejal:

«Beneška pevska zbor «Rečanj», in «Idrja», sta bila ustanovljena šele letošnjo pomlad. Pevci se uče v težkih okoliščinah, saj je vsak od njih ves dan zaposlen ali pa študira. Na vaje prihajajo v času, ki jim je po delovnem dnevu potreben za počitek. Večina med njimi odhaja na delovno mesto ali v šolo v kraje, ki so oddaljeni 20 do 30 km. Za glasbo in petje imajo veliko veselje, ki so ga pododovali od svojih prednikov. Čeprav je bila naša deželica vedno gospodarsko zaostala, kar ustvarja žalost v ljudeh, je kljub temu naša pesem vedno odmevala po hribih, po senožetih, poljih, vaseh in dolinah. Beneški Slovenci so vedno radi peli, zato so ohranili do današnjih dni pesmi in besede svojih očetov in jo širijo po svetu. To ni bilo lahko, saj vsi dobro veste, v kakšnih razmerah smo živeli in živimo danes. Mislim, da je današnji nastop beneških Slovencev v tem Kulturnem domu velikega pomena tudi zato, ker bo odprl pot k tesnejšemu sodelovanju med beneškimi in tržaškimi Slovenci ter okrepil tež-

Pogled na dvorano, kjer so se zbrali izseljenci cele dežele

(nadaljevanje na 4. strani)

Kulturno društvo

**Ivan
Trinko**

bo priredilo 6.1.1970 ob 15. uri v gledališču Ristori v Cedadu

**Dan
emigranta**

Program:

1. «Modar hlapac» - dvodejanka v beneškoslovenskem narečju I. Predana v izvedbi Slovenskega gledališča iz Trsta - Režija A. Rustja.

Nastopali bodo tudi:

— Mešani pevski zbor «REČANJ» iz Ljes
— Moški pevski zbor «IDRJA»
— Ženski in moški duo
— Recitacije in pesmi otrok

IZ TERSKE DOLINE

Obtoženci iz Muzcev oproščeni kazni

*Izredno težko stanje v tem predelu Terske doline zaradi vojaških služnosti
Ljudje bi radi živeli v miru in delali - Uvidevnost sodnih oblasti*

Pred okrožnim sodiščem v Vidmu je bila pred dnevi razprava proti petim obtožencem iz Muzcev v komunu Brdo v Terski dolini, ki so protestirali proti vojaškim vajam, ki so jim povzročale veliko škodo na področju pod Muzci. Vseh pet obtožencev se je že pred časom moralo zagovarjati pred okrajnim sodnikom v Centi, pa jih je tamkajšnji sodnik oprostil. Ker se je proti prvi razsodbi pritožil državni tožilec, je zadeva prišla do okrožnega sodišča v Vidmu, ki pa je potrdilo prvostopno razsodbo sodnika iz Cente ter obtožencev ponovno oprostilo.

Obtoženci so sledeči: 50-letna Regina Culletto, 66-letni Oreste Culletto, 56-letna Serafina Culletto, 68-letna Marija Culletto in 43-letna Marija Roseano Gelinda, vsi doma iz Muzcev. Prijavljeni so bili sodišču češ da so motili in ovirali potek vojaških vaj na področju od Muzcev do kraja Tanameja. Vojaško poveljstvo je poklicalo na pomoč celo karabinerje češ da bi drugače ne mogli redno izvesti določenih vojaških manevrov.

Obtoženci in drugi vaščani iz Muzcev pa so izjavili, da niso hoteli opustiti svojega dela, ki ga ne bi mogli opravljati vse dneve in noči zaradi strelskih vaj. Strelske vaje so jim onemogočale košnje in spravljanje sena, dela pri sadnem drevju in pri drugih kmetijskih opravilih. Dodali so še, da so jih vojaki večkrat prisilili, da so morali zapustiti svoje domove na zasleku Šimac, med temi tudi bolniki in otroci, ki so jih odpeljali na tovornjakih za več ur skupaj. Povedali so nadalje, da je celotno področje komuna Brdo pod vojaškimi služnostmi, da pa pristojne vojaške oblasti ne upoštevajo zakonskih predpisov za vojaške služnosti. Tako na primer vojaško strelišče ni točno omejeno, niso postavili opozorilnih napisov s katerimi bi najavili nevarnost za domačine itd. Poleg tega, pravijo obtoženci, vojaki niso v položaju, da bi sami določili meje vojaškega vežbališča.

Pri tem je treba dodati, da vojaško strelišče povzroča tamkajšnjim prebivalcem veliko škodo, ker se vojaki ne omejujejo na izpraznitev področja, ki je določeno za vojaške vaje, ampak evakuirajo tudi prebivalce zaselka Šimac ter paralizirajo vsako njihovo dejavnost od sedme ure zjutraj do 23. ure. Evakuirancem izplačujejo sedaj po 30 lir odškodnine na uro za izgubljen čas pri delu, domačini pa zahtevajo, naj jih odškodujejo vsaj po sindikalnih predpisih. Često se tudi dogaja, da evakuiranci ne prejmejo predpisanih potrdil, ali jih vsaj ne prejmejo v redu.

Prizadeti vaščani so še dodali, da morajo spat z

odprtimi okni, da bi zaradi streljanja ne bile pobite šipe. Dodali so še, da so se tudi jugoslovanski obmejni prebivalci, ki uporabljajo cesto od Tanameje proti Centi, pritožili zaradi zapore te ceste, ki se podaljša po več ur preko časa, ki je določen v posebnem sporazumu.

Državni tožilec je pri prizivni razpravi zahteval po štiri in pol meseca zapora za vsakega obtoženca. Sodišče pa je, kot smo na začetku omenili, izreklo oprostilo razsodbo z motivacijo, da obtoženci niso zakrivali kaznivega dejanja.

Zgornja razsodba na jasen način ponovno potrjuje, kako nesmiselni in anahronistični so nekateri predpisi

REZIJA

Važni sklepi komunskega sveta

Na zadnjem zasedanju komunskega sveta so obravnavali več točk dnevnega reda in sprejeli več važnih sklepov in sicer: da bodo vzeli devet milijonov lir posojila za gradnjo drugega dela kanalizacije v Sv. Jurju, da bodo uredili cesto v Stolbici in pavimentirali ono, ki vodi iz Liščec v Njivo in Ravenco. Nadalje so dali delat inž. Diegu Carpenedu iz Vidma načrt za gradnjo ceste preko hudournika Barman, inž. Orlandu iz Tolmeča pa načrte za kanalizacijo v Njivi in Koritih. Nato so imenovali dr. Giusta Farino in Domenica Di Bernarda za zastopnike komuna v veterinarskem konzorciju za leto 1969-72. V komisijo prve instance za davčne prizive so bili imenovani: Alberto Madrassi, Valentino Beltrame, Antonio Micelli, Antonio Borg Di Lenardo, Severino Naidon, Guido Micelli, Riccardo Coppetti, Antonio Di Lenardo Svalent, Giuseppe Giusti in Antonio Tosoni.

IZPOD KOLOVRATA

Nova cesta v Laze in popravilo one v Topolovem

Dreški komun je dal te dni v apalt dela za gradnjo nove ceste, ki bo vezala vas Laze s pokrajinsko cesto, ki vodi po dolini Kosce. Ta vas ima sedaj le slabo pot in zato bo nova cesta velikega pomena, ker bodo mogli potem ljudje voziti svoje pridelke po cesti in jih ne bo potrebno več nositi na hrbtu. To delo bo stalo okoli pet milijonov lir, stroške pa bo vzdržala dežela.

Komunski svet je pa tudi

v zvezi z vojaškimi služnostmi in bi bil že skrajni čas, da jih nadomestijo z novim ustrežnejšim zakonom, ki bo ustrezal sedanjim potrebam in sedanjemu stanju.

Folklorni festival «Evropa src» v Centi

Zvedeli smo, da se bo tudi letos vršil v Centi, in tokrat že šestič, folklorni festival «Evropa src». Ta manifestacija, ki je v preteklosti žela že toliko uspehov, se bo vršila od 24. do 29. julija 1970. Tudi to pot bomo imeli v Centi najbolj znane folklorne skupine iz raznih držav Evrope in zato se bo treba za to priložnost začeti kmalu pripravljati.

Za revizorje računov 1970-71 so bili imenovani Giuseppe Negro, Lazzaro Maroncelli in dr. Giusto Farina.

Komunski svet je nadalje sprejel tudi obračun za leto 1968 in sklenil, da bodo vzeli štiri milijone in 500 tisoč lir posojila za uravnoteženje bilance 1969. Ob zaključku so pa še sklenili, da bodo nakazali 70 tisoč lir Ustanovi za raziskavo novotvorb in obravnavali še nekatere druge zadeve administrativnega značaja.

AHTEN

Umril je Danilo Sabotič

Po kratki bolezni je umrl dne 16. t.m. v starosti 54 let Danilo Sabotič iz Ahtna. Bil je zelo poznana oseba daleč naokoli, ker je bil komunski svetovalec in spravni sodnik. Pogreba se je udeležila velika množica ljudi, kar priča, da je bil rajniki zelo priljubljen med ljudstvom. Svojem izrekamo naše sožalje.

že sklenil, da bodo v najkrajšem času dali pripraviti potrebne načrte za popravilo ceste v Topolovem. Ministrstvo za kmetijstvo je namreč potom dežele že delilo za to delo 18 milijonov lir.

Padel je po ledeni poti

Prejšnji teden so morali peljati v čedadsko bolnico 60 letnega Rudolfa Cicigoja iz Laz, ker je padel po ledeni poti in si zlomil roko. Ozdravil bo v enem mesecu.

IZ NADISKE DOLINE

Velik padeč prebivalstva v šenlenarškem komunu

Največ ljudi odhaja v emigracijo iz hribovskih vasi - Kdaj bo konec te trnjeve poti?

Koncem vsakega leta običajno delamo račune in načrte za prihodnje leto. Tako smo tudi mi pogledali kakšno je stanje na anagrafskem uradu v Sv. Lenartu. Kar ustrašili smo se, ko smo zagledali tako nizko številko, saj je tam zapisano, da šteje šenlenarški komun danes samo še 1541 ljudi.

Pogledali smo še bolj nazaj in ugotovili, da nas je bilo 1945 leta, to je takoj po končani vojski, okoli 2600, ob ljudskem štetju leta 1951 pa 2283, deset let kasneje, to je 1961 leta, pa samo še 2077. Najhujši padeč so utrpeli nekatere hribovske vasi, kjer so celi zaselki izpraznjeni. In še ni nobene upa, da bi se kaj izboljšalo. Tudi na prihodnjo pomlad bo več mladih odšlo v svet s trebuhom za kruh, kjer si bodo ustvarili novo ognjišče, domače bo pa po smrti staršev za vedno ugasnilo.

Iz komunske seje v Sv. Lenartu

Na zadnjem zasedanju komunskega sveta so med drugim imenovali svoje zastopnike v «Ustanovi za turistični razvoj Nadiške doline» in sprejeli tudi komunski proračun za leto 1970. V letošnjem proračunu predvidevajo več izdatkov kot dohodkov (7 milijonov 300 tisoč deficit) in zato so sklenili, da bodo za uravnoteženje bilance vzeli posojilo.

Nesreča pri delu

Pred dnevi se je precej

IZ KANALSKE DOLINE

Predsednik tolminske občine obiskal trbiškega župana

Pred dnevi je tribiški župan dr. Di Gallo uradno sprejel na sedežu občine predsednika tolminske občine inž. Ferda Papiča, ki je svojčas izrazil željo, da bi rad navezal stike s trbiškimi oblastmi, da bi se pogovorili o skupnih problemih obeh mejnih skupnosti. Tolminska občina namreč meji na trbiško na mejnem prehodu Predel. Razgovor se je razpletal največ o potrebi izboljšanja turističnih izmenjav.

Tolminski predsednik je med drugim orisal velik načrt turističnega razvoja bovškega področja s posebnim ozirom na Kanin, kjer se bo srečeval italijanski in slovenski turizem. Tribiški župan pa mu je obrazložil načrt turističnega razvoja Kanalske doline in gornje-je-Železnega kanala, ki zavzema tudi področje Nevejskega sedla (Sella Nevea) in Kaninovo skupino.

Tolminski in tribiški župan sta se nazadnje dogovorila, da bosta poskrbela,

močno ponesrečil 42-letni Aldo Floreančič iz Utane, ki je zaposlen pri mizarju Dornjaku v Mersi. Pri delu mu je roka zašla med zobovje stroja in mu jo hudo poškodovalo. Ozdravil bo v enem mesecu.

SPETER

Ojačenje vodovoda

Te dni so pričeli z deli, da bodo ojačili vodovod v Spetru in v Klenjah. Pitno vodo bodo napeljali tudi v vasi Koreda, Kočevar in Trpeč. Stroške za to delo, ki znašajo več kot deset milijonov lir, bo krilo s posebnim prispevkom deželno priselništvo za kmetijstvo.

Župan pri deželnem predsedniku

Prejšnji teden je šel špeterski župan v spremstvu deželnih svetovalcev Del Gobbo in Romano v Trst k predsedniku deželnega odbora Berzantiju in k odbor-

TAVORJANA

Smrtna kosa

Vse je pretresla žalostna vest, da je na naglo umrl 57-letni kamnosek Eugenio Secchiutti iz Tavorjane. Mož je malo prej daroval kri bolni svakinji, ki se zdravi v čedadski bolnici, ob povratku pa se je ustavljal v nekem baru, da bi popil nekaj toplega in se je tam zgrudil mrtev na tla. Takoj so poklicali zdravnika, ki mu pa ni mogel nič

niku za javna dela Masuttu, da so razpravljali o naj-nujnejših javnih delih, ki jih bo treba izvesti. V prvi vrsti bo poskrbljeno, da se bo dogradila cesta, ki vodi v Gorenji Brnas, za kar bo dežela dala svoj prispevek.

Pred dnevi so že pričeli urejati cesto, ki veže Speter z Dolenjim Brnasom in proti pokopališču. Cesto bodo tudi asfaltirali.

PODBONESEC

Nesreča v hlevu

Pred kratkim so morali peljati v čedadsko bolnico 61-letnega Marka Guyona iz Podbonesca, ker ga je brnil bik, ko je okoli njega nastiljal suho listje. Brca je bila tako močna, da je ubogega kmeta vrglo ob steno in si je pri padcu zlomil levo nogo in dobil še več drugih poškodb. Ozdravil bo v poldrugem mesecu.

pomagati, kajti smrt je bila takojšnja zaradi srčne paralize.

Nesrečen padeč po stopnicah

Atilij Boreanaz iz Mažerol je pred dnevi tako nesrečno padel po stopnicah, ki vodijo iz spodnjih prostorov v kamro, da si je zlomil več reber. V bolnici so izjavili, da bo ozdravil v treh tednih, če ne nastopijo kakšne komplikacije.

FOJDA

Smrtna prometna nesreča

V videmski bolnici je umrla za posledicami prometne nesreče 25-letna Alida Pividor iz Fojde. Pividorjeva se je peljala z motorjem in jo je na nekem ovinku zaneslo v stran, ker je bila cesta precej ledena, in je z glavo priletela ob asfalt. Rajnka je bila po poklicu bolničarka in je bila zaposlena v čedadski bolnici in je bila zato dobro poznana. Kako je bila priljubljena ljudem pa je pokazal njen veličasten pogreb. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

IZ IDRISKE DOLINE

Uredili bodo komunski sedež v Prapotnem

Po več mesecih dela so končno prav te dni dokončali vsa dela, da so preuredili komunski sedež, za kar je bilo potrebno potrošiti okoli dvajset milijonov lir. Komunске pisarne so se v teh dneh že preselile iz Ibane v obnovljeni centralni sedež.

Deželna konferenca o izseljeništvu v Vidmu

Intervenirali so tudi naši izseljenci, med temi Marko Petrič, Dino Del Medico, Hijacinta Kont, Renzo Del Medico in številni drugi - Vsi so poudarjali, da bi morale oblasti poskrbeti našim ljudem delo na domačih tleh

sege za zaščito in pomoč izseljencem, obenem pa z daljšo perspektivo vplivati na gospodarski razvoj in zgraditev novih industrijskih obratov, da bo domača delovna sila našla doma primerno zaposlitev. Pripomnil je tudi, da je za rešitev mnogih vprašanj, ki zadevajo izseljence, pristojna država. Tako je Berzanti zagotovil, da dežela pripravlja anketo o delovni sili, brezposelnosti in izseljevanju. V kratkem bodo predložili v odobritev deželni zakonski osnutek glede pobud, ukrepov in prispevkov dežele za kulturne in socialne dejavnosti in korist izseljencem. Pri deželnem odboru za delo bodo ustanovili urad za vprašanja izseljencev. Z vsemi organizacijami in društvi izseljencev, pa je ob koncu poudaril Berzanti, bo dežela vzdrževala prijateljske stike in sodelovanje ter jim gmotno pomagala.

Prva deželna konferenca o izseljeništvu je torej jasno pokazala, da bo potrebno čim prej rešiti vrsto vprašanj v zvezi z emigracijo, da pa je rešitev številnih vprašanj bolj odvisna od države kot dežele. Tu gre predvsem za zaščito naših emigrantov v tuji-

ni, le-to pa je mogoče doseči in izvajati le z meddržavnimi sporazumi, ki naj bi uredili enakopraven status naših delavcev glede dohodkov, socialnega zavarovanja in drugih pravic s pravicami tamkajšnjih delavcev. Konferenca je nesporno ugotovila, da na tem področju italijanska država še zdaleč ni storila vsega, kar bi lahko, kar velja predvsem za probleme, oziroma status naših ekonomskih emigrantov v Švici.

Kljub vsem temu pa je deželna konferenca o izseljeništvu v Vidmu naletela na širok odmev in italijanski javnosti, tako da je videti, da je predlog o sklicanju vsedržavne konference o izseljeništvu vendarle padel na plodna tla. Na drugi strani pa je dežela vsekakor pokazala vso pripravljenost, da bi uredila te probleme, seveda, kolikor je v njeni moči in pristojnosti.

Konferenca pa je spet in znova potrdila samo tisto, o čemer pišemo, razmišljamo in opozarjamo že vrsto let, dejstvo namreč, da le ekonomski razvoj in dvig naše dežele lahko najprej zavreta, potem pa popolnoma izkoreninita to našo veliko bolečino in problem-ekonomsko emigracijo.

Marko Petrič

Ko je Marko Petrič zemljepisno očrtal Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino, je nadaljeval:

«Je to najbolj zaostalo in zanemarjeno področje Furlanije, kjer se zdi, da bi moralo življenje nujno zamreti. Po šestju iz leta 1951 in 1961 se je prebivalstvo samo devetih občin področja skrčilo od 21.264 na 18.461 prebivalcev, torej za skupno 2.803 enote, kar je 13 odst. V zadnjih letih pa se je težnja po krčenju prebivalstva še poslabšala, posebno na račun delovnih moči, ki odhajajo v emigracijo. Po demografskih popisih od 31. decembra 1967 je živelo v gornji Beneški Sloveniji le 16.081 ljudi in sicer takole razdeljenih po občinah: Dreka 937, Grmek 1440, Brdo 1573, Podbonesec 3012, Sv. Lenart 1798, Špeter Slovenov 2458, Sovodnje 1587, Srednje 1336, Tipana 1940. Ti podatki kažejo sedanje upadanje prebivalstva in vedno večjo emigracijo, ki prazni doline».

«Hotel bi posebej poudariti, da je pri ljudskem številu 1951. leta v vsej Beneški Sloveniji, torej na ozemlju 516 kv. km, živelo okoli 50.000 prebivalcev slovenskega jezika. Da bi ljudje mogli zagotoviti družini kos kruha, so prisiljeni v emigracijo, kajti slaba je rodovitnost zemlje in počasne so spremembe v strukturi življenja tako, da je življenje v hribovih nespremenjeno izolirano in družbene težave ostajajo še naprej».

Ko nato Petrič prikaže, da so od tod ljudje hodili v emigracijo že nekoč, je svoje poročilo nadaljeval takole: «Morda bi kdo mogel reči, da se je vprašanje izseljevanja rodilo z ljudstvom samim. Pa ni tako, kajti če bi izboljšave v naših hribovih ne bile tako počasne, bi mnogi med nami ne občutili, kako grenak je tuji kruh. In pri

vsem tem naš notranji boj in naša borba nista vzbudila v naših vaseh življenja, kajti mnoga naselja v Beneški Sloveniji ostajajo brez vode, brez cest, celo brez pokopališč in socialne razmere se slabšajo.

«In vsako leto emigracija odvaja v tujino več ljudi. Od leta 1945 do 1946 se je dokončno izselilo kar 9.851 oseb, to se pravi 61 odst. prebivalstva, kolikor ga je bilo v teh občinah rezidentnega leta 1967. Ne razpolagam s točnimi podatki o sezonskih izseljencih, ki sicer ohranjajo svojo pristojnost v lastni občini. Zdi se pa, da je iz vse Beneške Slovenije nadaljnjih 8.000 delavcev v enakih razmerah».

Zaradi tega izseljevanja se je ustvarila v dolinah praznina, praznina, zaradi katere ljudje zapuščajo domove. Za zgled bom omenil naselja Muzce, Breg in Podbrdo v občini Brdo, ki so se zaradi pomanjkanja povezav z ostalimi središči in zaradi slabe rodovitnosti zemlje skrčila le na nekaj družin starčkov. V naselju Muzci je od 54 domov zapuščenih 23 in vse prebivalstvo se je skrčilo na 48 oseb. V naselju Podbrdo je praznih 28 domov, v krajih Platišče in Sedlišče pa je praznih 39, oziroma 16 domov. Prebivalstvo naselja Platišče se je skrčilo za 360 enot in padlo z nekdanjih 500 na 140. V Prosnidu je nekoč, 1946. leta, živelo nad 400 ljudi, danes jih je le kakih 80. In še ti so glavnemstari usokojenci. V občini Sv. Lenart je posebno vidno izumiranje v Kovačevici, kjer je od petih domov ostala le ena družina. V naselju Pikon sta naseljeni dve hiši, sedem zapuščenih hiš pa se že ruši.

Ti primeri nam lahko povedo, kako izseljevanje pušča za seboj vedno večje praznine. Doma ostajajo le

starčki in tisti, ki so nespособni za delo. Od tod tudi malo rojstev, veliko več pa smrti. V letu 1967 je bilo zabeleženih 12 rojstev nasproti 135 smrti, to se pravi, da je v omenjenih dolinah umrlo 123 oseb več kot se jih je rodilo».

Nato je Petrič med drugim nadaljeval: «Od tod logična posledica: počasno izumiranje jezikovnega in folklornega bogastva, izumiranje navad in običajev, ki so značilni za nacionalno skupnost Beneške Slovenije. Od tod izumiranje kmetijskega in vsega življenja teh dolin. Vsaka dejavnost na podeželju je prešibka, da bi mogla služiti vzdrževanju družine in delavec, oziroma kmet iz Beneške Slovenije odklanja tradicionalno dejavnost in išče zase in za svojo družino primernejši obstoj, kajti želi si vsaj malo blagostanja».

«Zato od našega deželnega odbora zahtevamo:

1. Da najde sredstva za to, da ostanejo naši ljudje na svoji zemlji, da s primernimi pobudami skrči izseljevanje ljudi, kateremu smo podvrženi in zaradi česar se krči tudi naša življenjskost kot Slovencev, ki se odtujujemo svojemu rodu z izseljevanjem po vsej Evropi. V tem smislu mora dežela dati pobudo za načrt ovrednotenja našega področja in to z vsem, kar je za to potrebno, in sicer načrt za turistični razvoj, načrt za pomoč in dvig naših kmetij, načrt za organiziranje in ustanovitev novih združenj raznih vrst, načrt za pogodovanje, načrt za izboljšanje naših pašnikov, načrt za ureditev vodnih tokov. Nadalje zahtevamo prepotrebne investicije IRI, s katerimi naj se ustvarijo tisoči novih delovnih mest, da bi se mogla zaposliti krajevna delovna sila in da bi se mogli vrniti izseljenci, to se pravi, da bi se mogli vrniti izseljenci, torej vsi domov.
2. Uvede vsaj pet ur pouka slovenščine na teden v

Dino Del Medico

Dino Del Medico je v svojem posegu prav tako spregovoril o Slavii Italijani, oziroma o Beneški Sloveniji,

kjer ljudje morajo od doma, kjer se srečujejo obrazi polni žalosti in vdanosti v usodo». Nato je Dino Del Medico dobesedno nadaljeval: «So to sinovi in hčere, ki jih domovina, izkoreninjenja in meče iz domov, ki jih poganja od ognjišč, da bi jih segnala v Francijo, Nemčijo, Švico, Belgijo, Luksemburg za kosom kruha, ki je močno oslajen s poniževanjem. Je to skupnost, ki so jo potisnili

vseh osnovnih in srednjih šolah v krajih, ki so znani, da v njih žive Slovenci, podobno kot se v slovenskih šolah na Goriškem in Tržaškem poučuje italijanski jezik. Zahtevamo povrh tega, da se slovenski jezik, razen v obveznih šolah, poučuje tudi na učiteljski Špeteru Slovencev ter v poklicnih šolah, kakor tudi v otroških vrtcih, ki jih vzdržuje ONAIRC.

3. V krajih, koder žive Slovenci, naj se namestijo domači učitelji, ki znajo slovenski in ki so bili habilitirani za poučevanje v jeziku učencev.

4. Zagotoviti nadaljevanje prakse, da vsaj nekaj uradnikov v občinah, koder žive slovenski ljudje, zna slovenski in more v slovenskem jeziku občevati z občani.

5. S finančnimi in moralnimi pomočmi podpreti ustanovitve slovenske knjižnice in središča za etnografske, toponomastične in zgodovinske študije in to v enem izmed osrednjih krajev področja, na katerem žive Slovenci.

6. Zmanjšati na najmanjšo mero hudo zlo vojaške služnosti, ki močno ovirajo nastajanje in uresničevanje pobud gospodarskega in socialnega razvoja na našem področju. Tudi te služnosti povzročajo siromaštvo, izseljevanje in zmanjšujejo osebno svobodo ter predstavljajo nevarnost za fizično nedotakljivost državljanov. Te služnosti še posebej prizadevajo Beneško Slovenijo.

7. Čimprej urediti, da se na videmski fakulteti za jezik poučevanje slovenščine in slovenskega slovstva spremeni v stolico za slovenščino in slovensko slovstvo.

«Samo ob sebi je umevno, da tudi če se sprejmejo vse naše zahteve glede nacionalnih pravic, ne bo s tem storjeno nič, če se ne bo zagotovil socialno gospodarski obstoj tega prebivalstva».

roma o Beneški Sloveniji, kjer živi skupnost brez bodočnosti, kjer vlada beda,

ob rob. Na pokopališču v Podbonescu, majhni občini v Nadiških dolinah, na nekem nagrobnem spomeniku piše v francoščini: «Našemu objokovanemu staremu očetu — ljubili te bomo vedno, nikoli ne bomo pozabili nate». To so zapisali vnuki starega emigranta, ki je prišel domov na svojo zemljo le umreti».

«V tem je sinteza starega problema, ki počasi prazni vasi Beneške Slovenije».

«V tem je sinteza starega problema, ki počasi prazni vasi Beneške Slovenije».

«V tem je sinteza starega problema, ki počasi prazni vasi Beneške Slovenije».

Hijacinta Kont

HIJACINTA KONT je začela svoj govor z ugotovitvijo, da je danes že vsem znano, razen ustreznim oblastem, da v videmski pokrajini živi tudi slovenska narodna manjšina.

Beneška Slovenija danes predstavlja svet, ki je v naglem propadanju. Samo v obdobju med l. 1958 in 1967 se je prebivalstvo njenih vasi zmanjšalo za 3948 oseb ali za 19 odstotkov. Se huje je to, da se ljudje kar naprej izseljujejo, čemur se ne gre čuditi, saj je letni dohodek na prebivalstvo vprav v dolinah Beneške Slovenije najnižji. Potem je tu še vprašanje vojaških služnosti, ki zaostruje položaj in preprečuje sleherno pobudo. Vsi ti pogoji se v ničemer ne spreminjajo na boljše, nasprotno, še slabšajo se, neglede na vlade, ki so se v tem času menjale.

Na koncu je govornica ugotovila, da bi se ob pomoči ustreznih organov tako stanje postopno le moglo izboljšati, vendar bi za to moral obstajati natančno predviden načrt valorizacije

samih krajev, in to v smislu, njegovega poljedelskega in turističnega razvoja, kakor tudi tako, da bi se nudila konkretna pomoč zasebnim kmetom, da bi se pristopilo k ustanavljanju raznih oblik zadrug, začelo s pogodovanjem in izboljševanjem pašnikov in travnikov ter urejevanjem izredno perečih hidrogeoloških vprašanj. Proučiti bi nadalje bilo treba tudi možnost investicij IRI, kot v ostalih zaostalih predelih Italije, da bi se omogočilo ljudem delo doma in bi jim ne bilo treba iskati kruha v tujini. Govornica je svoja izvajanja zaključila z ugotovitvijo, da ljudje Beneške Slovenije tudi nikakor nimajo namena, da bi narodnostno umrli, marveč se hočejo skupaj z vsemi ostalimi pripadniki slovenske skupnosti v Italiji, goriškimi in tržaškimi Slovenci, v okviru italijanske države razvijati, s čimer ni ogrožen nihče, marveč je to povsem v skladu tudi z načeli, za katera so se borili najpomembnejši možje italijanskega Risorgimenta.

Renzo del Medico

RENZO DEL MEDICO pa se je v zvezi s slovensko narodno manjšino predvsem dotaknil vprašanja pravic človeka. Dovolite mi predvsem, je dejal, izraziti mnenje, da predstavlja to vprašanje temeljno vprašanje slehernega političnega režima. Vprašanje pravic človeka bi moralo biti bistvo slehernega javnega reda. Iz njih izhaja dolžnost varovanja človekovega dostojanstva kot najdragocenejše vrednote, a obenem prepoved, da se človek v tem dostojanstvu ponižuje.

Govorim vam, je dejal govornik, kot italijanski državljan slovenskega jezika iz Beneške Slovenije, ki je del naše dežele Furlanije - Julijske krajine, dežele, kjer pride na prebivalca najnižji letni dohodek. Zato smo tu primorani odpravljati se s kovčki v tujino. V tem smislu je bilo poskrbljeno tudi zaradi dokaj jasnega političnega smotra, da bi mi namreč pozabili na naše kraje, na naš jezik in na našo kulturo. Vtem ko so v Gorici in Trstu Slovenci po trdnem boju uspeli vendarle nekaj dobiti, se v odnosu do nas vrši naravnost sramotna diskriminacija. Nekateri od

govorni ljudje pa celo zatrjujejo, da nas ni, da Slovenci v videmski pokrajini ne obstajajo. Res morda ne obstajamo, toda samo tam ne, samo v tistih vaseh ne, kjer je potreba po kruhu ljudi nagnala v tujino in ki so, potemtakem domala izpraznjene. Če bi pa ti gospodje kdaj obiskali nekatere naše doline oziroma vasi, ki so se pred potrebo emigracije do neke mere obvarovale, bi se lahko docela prepričali o našem obstoju.

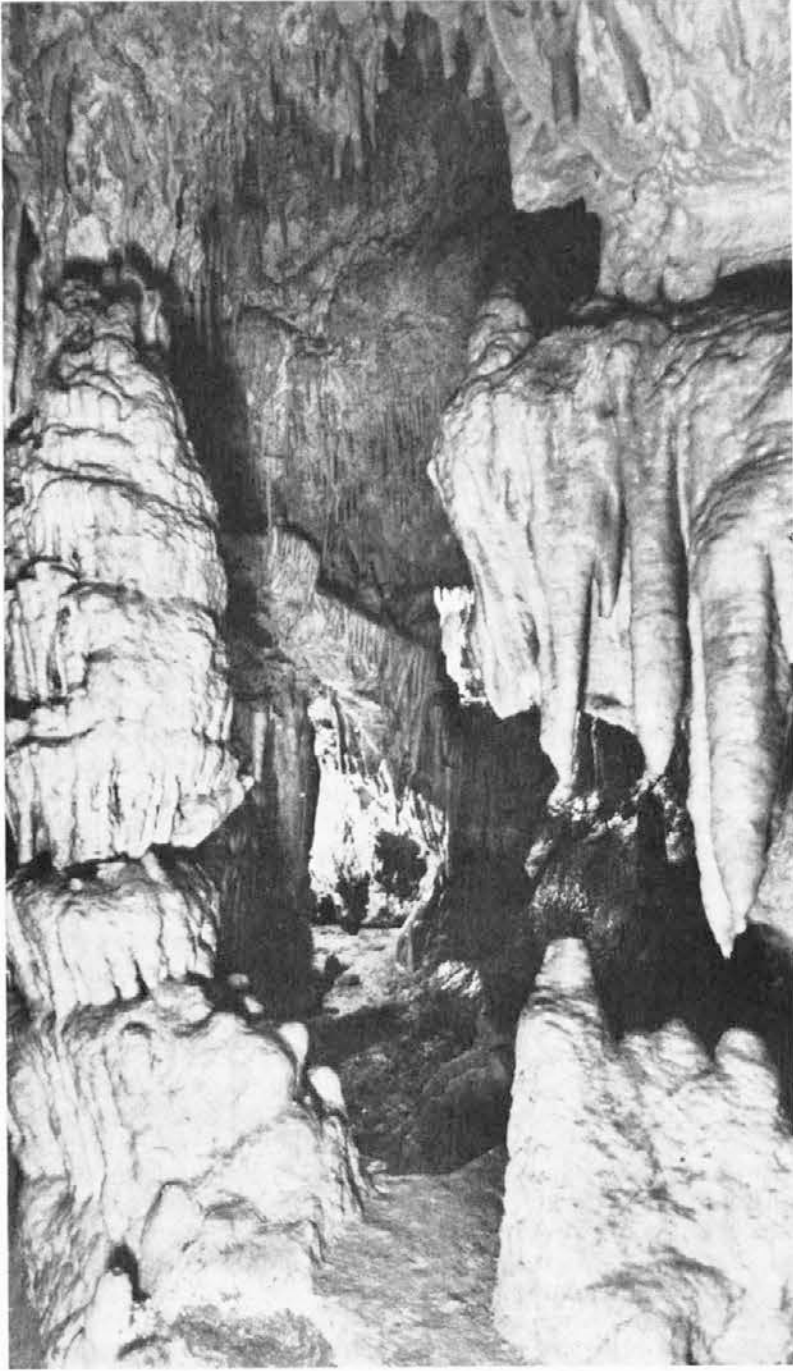
Mi ne zahtevamo mnogo: zahtevamo samo delo in kruh v svoji lastni deželi in pa spoštovanje našega jezika ter naše omike.

To zahtevamo, ker se nam zdi že odveč, da bi še bili državljani druge kategorije, in ker nočemo segati po določenih metodah in instrumentih, kot nekatere druge narodne manjšine, da bi mogli naše voditelje prepričati o našem obstojanju in o potrebi, da se začno ukvarjati z našimi problemi.

«Vse to je treba prikazovati še danes 20 let potem, ko je bila objavljena spomenica o pravicah človeka, za katero se je zavzemala in jo podpisala tudi italijanska vlada» je zaključil govornik.

PO ZAPUŠČENIH DOLINAH IN VASEH BENEŠKE SLOVENIJE

ZAVRŠKE JAME-ZANEMARJENI NARAVNI BISER NAŠE DEŽELE

Znamenita završka jama Dovica pri vasi Zavrh

Ko smo zavili na desno z avtomobilske ceste v Terski dolini, bili smo namreč namenjeni v Zavrh, smo bili zares prijetno presenečeni. Sicer ozka, a dobro asfaltirana pot nas je preko nešteti ovinkov in strmih vzponov le pripeljala 671 metrov visoko, v vas Zavrh.

Na završki gorski planoti so pravzaprav tri naselja, Zajama s cerkvijo, Rusa in Dolina, ki tvorijo skupaj visokogorsko vas Zavrh.

Od kar pomnijo ljudje te vasi, poznajo Završani dve kraški jami: prvi jami pravijo Dovica, ki je na vzhodni strani vasi, a je brez posebnih znamenitosti, saj je dolga samo kakih 500 metrov. Neprimerno pomembnejša in tudi bolj znana je druga jama, imenovana Globinica. Jama Globinica leži kake pol ure stran proti jugovzhodu pri Ujontu (Vigantu). Globinica je nepregledno brezno in je v zvezi z drugimi votlinami, ki se končujejo verjetno v potoku Krnahta.

Leta 1925. so domači fantje odkrili v Zavrhu novo jamo, zavoljo katere je po-

stala vas Zavrh znana po vsej Furlaniji in še dalje po svetu. Naravni vhod v jamo je 36 metrov globoko brezno iznad hribočka pri cerkvi, umetni vhod pa sredi naselja Ruso. Sama jama je ogromen podzemeljski rov, ki se 30 do 40 metrov pod zemeljsko površino spušča v smeri proti vasi Njivica v dolini spodaj pri rečici Teru. Rov se ponekod zoži in zniža, drugod pa se spet razširi v velikanske podzemeljske dvorane. Doslej je prehodni v dolžini dveh in pol kilometrov. Na mnogih mestih imamo, kakor v svetovno znani postojnski jami, prelepe kapnike, ki se leskečejo v najlepših barvah. Tako lahko v završki jami občudujemo najrazličnejše kapniške oblike in skupine kapnikov, ki tvorijo podobe stolnih cerkva, nebes, indijsko kriptu, kristalno dvorano itd. Še vedno pa odkrivajo nove stranske rove in dvoranice, ki pa nimajo toliko kapnikov kot glavni rov. Zato ni nič čudenega, če završko jamo radi obiskujejo številni turisti in

obiskovalci iz bližnjih krajev in mest.

Stojimo pred umetnim vhodom v završko jamo sredi zaselka Rusa. Zarjavela železna vrata in zelo obledel kamnit napis nazorno pričata, da v turističnem smislu završka jama še zdaleč ni tako izkoriščena, kot bi po svoji lepoti in zanimivosti zaslužila. Res je sicer, da je iz Terske doline cesta zdaj vsaj asfaltirana, vendar v Zavrhu samemu ni v tem smislu prav ničesar storjenega. Niti napisa ni, ki bi ti pokazal pot do vhoda v jamo, da o elektrifikaciji in ureditvi jame sploh ne govorimo. Za vse to so resnično sicer potrebna precejšnja denarna sredstva, vendar bi se nedvomno hitro in bogato povrnila, na področje Zavrha pa bi jama, urejena in odprta, prinesla nedvomne gospodarske koristi, ker bi pospeševala turizem in ne pritegovala s svojo lepoto in turistično urejenostjo samo obiskovalcev iz bližnje okolice, temveč tudi iz daljne okolice in tujine. Tako pa ta naravni biser leži naravnost zanemarjen in neznan očem vsem tistim, ki so željni in imajo radi naravne lepote.

V bližini umetnega vhoda v jamo smo naleteli na barba Vittoria. Barba Vittorio je postaven, odrezav možakar, kar smo kaj kmalu spoznali, ko smo se zapletli z njim v pogovor.

Vprašali smo ga: «Koliko let pa ste stari?»

«Kaj čete mi jih dat?» nas je nagajivo vprašal nazaj v domačem narečju.

«Kakih petinšestdeset let bi vam prisodili, smo mu odvrnil.

«Oh, ja, sta indovinali; jo man jušto 65 ljet. San šu u penzjori, san muoru po svjetu oditi na djelo», nam je, zdaj že zgovorneje, razlagal barba Vittorio.

IZ KRNAHTSKE DOLINE

Zopet kri na naših cestah

Velika žalost je zavladala po vsej Krnahtski dolini, ko smo zvedeli za tragično smrt Klavdija Kaliza iz Ramandola v občini Neme. Fant, ki je bil star komaj 25 let, je izgubil življenje na pokrajinski cesti blizu Reane. Ko so je peljal s svojim motorjem, se je frontalno zaletel v avtomobil, katerega je upravljal 23-letni Romano De Bellis stanujoč v Vidmu. Trčenje je bilo tako silovito, da je Kaliza vrglo

«Ali ste dolgo hodili po svetu», smo radovedno sili-li naprej vanj. Možakar je postal še zgovornejši, malce se je zamislil, potem pa začel naštevati:

«O, ja, dosti; dosti ljet san bi po svjetu; san bi tu Franciji dvje ljeti, potem tu Argentini osam, tu Germaniji tri ali štiri anu Afriki san bi nekaj ljet, itako san kuažej cjeu svjet oledu,» je pribil.

Petnajst najlepših let svojega življenja in dela je torej barba Vittorio žrtvoval tujini zato, da ima zdaj tukaj, na Zavrhu, majhno pokojnino, od katere ne moreš ne živeti ne umreti.

Sicer pa je tudi vas Zavrh danes, kot vse beneškoslovenske vasi, prazna in pusta. Pred vojno je bilo tu polno ljudi; čez tisoč, prebivalcev je štel Zavrh; danes pa jih komaj na prste prešteješ vse tiste, ki so ostali doma. Barba Vittorio je eden redkih domačinov v Zavrhu, pa tudi sam že ni več mlad in poln moči.

Nazaj smo se vračali po krožni, panoramski poti, ki se z Zavrha strmo spušča proti Ramandolu in Neme. Cesta je obupna in zelo zaprta za promet, ker jo od Ramandola navzgor obravljajo. Toda obnovitvena dela in modernizacija ceste trajajo že nekaj let, pa niso naredili več kot nekaj kilometrov razširjene ceste v grobem. Sicer pa ni nič čudnega, saj smo na vsem gradbišču ceste srečali en sam vrtni stroj, pa tudi delavcev, ki cesto obnavljajo, je dokaj malo. Če bodo dela tekla s takšnim tempom kot doslej, ne bo cestni odsek od Ramandola do Zavrha končan v petih letih. S temi in podobnimi mislimi smo končno zavozili na asfalt pri Ramandolu. Toda s tem smo se že spustili v dolino in ravnino.

Zgodovinski dogodek

(s prve strani)

nje po enotnem kulturnem prostoru vseh Slovencev, ki jih mi v Benečiji dolgo zagovarjamo».

Pod vodstvom Rina Markiča je 26-članski mešani zbor «Rečanj» iz Ljes pri Klodiču zapel najprej beneško narodno «Božime moje dje-te» v priredbi beneškega župnika Nina Spekonja, nato narodno «Glejte ze sonce zahaja» in še furlansko «Un dolor» (Bolečina), ki poje o žalostni usodi emigrantov, to je o tisti rani, ki usodno povezuje tragiko furlanskih in slovenskih beneških ljudi. Skupina beneških dijakov je nato recitirala pesem Brede Zemljič «Domovina», prikupni Franka in Gianna pa sta ob Birtičevi spremljavi na harmoniko zapeli dalmatinsko narodno «Daj mi daj» in beneško narodno «Le ti fantje se skupaj zbirajo» Solarja iz Gorenjega Trblja Klavdij Stulin in Klavdij Drekonja, ki pa sta v Kulturnem domu že nastopila spomladi na «Veselem toboganu», pa sta s prikupno samozavestnostjo ob Birtičevi harmoniki zapela Zupancičovo «Vrabci in strašilo». Mali Marko Predan, ki je tudi nastopil na «Veselem toboganu», je zapel pesem «Bo treba v Solo it», nakar se je predstavil moški pevski zbor «Idrja» iz Podroba. Zaradi gripe žal precej okrnjen, je pod Birtičevim vodstvom zapel v njegovi priredbi beneško narodno «Snuojka sem par jubci biu» in še narodno

«Gor an dol po srjed vasi», prav tako v Birtičevi priredbi. Nato se je spet postavil mali Marko Predanov z recitacijo Trinkove pesmi «Bajtica moje», Jurij Krapič pa z recitacijo Predanove «Nadiže».

V drugem delu sta najprej Franka in Gianna iz Senčurja pri Ceda-du zapeli Birtičevo «Sladki opoj mladosti» in nagajivo beneško narodno «Jo le pridi ti moj puobič», zbor «Idrja» iz Podroba pod Staro Goro pa furlansko narodno «In che sere» (Sinoči) ter beneško narodno v Birtičevi priredbi «Gularja sem tjela imiet». Annamarija Vižintin je recitirala Trinkovo pesem «Vstan-te bratje», Vladimir Predan pa Svetka Zorina-Leva «Slike iz Beneške Slovenije».

Znani napredni beneški narodni delavec Izidor Predan je napisal pesem «S strani Matajurja». Uglasbil jo je Ubald Vrabec, izvajal pa jo je v moški sestavi zbor «Rečanj» pod vodstvom dinamičnega kaplana Rina Markiča. Isti zbor je nato v mešani sestavi zapel še «Rečanjsko dolino», ki jo je prav za ta zbor napisal župnik s Krasa pri Dreki, Zdravko Birtič, uglasbil pa župnik iz Dolenjega Mrsina, Nino Spekonja.

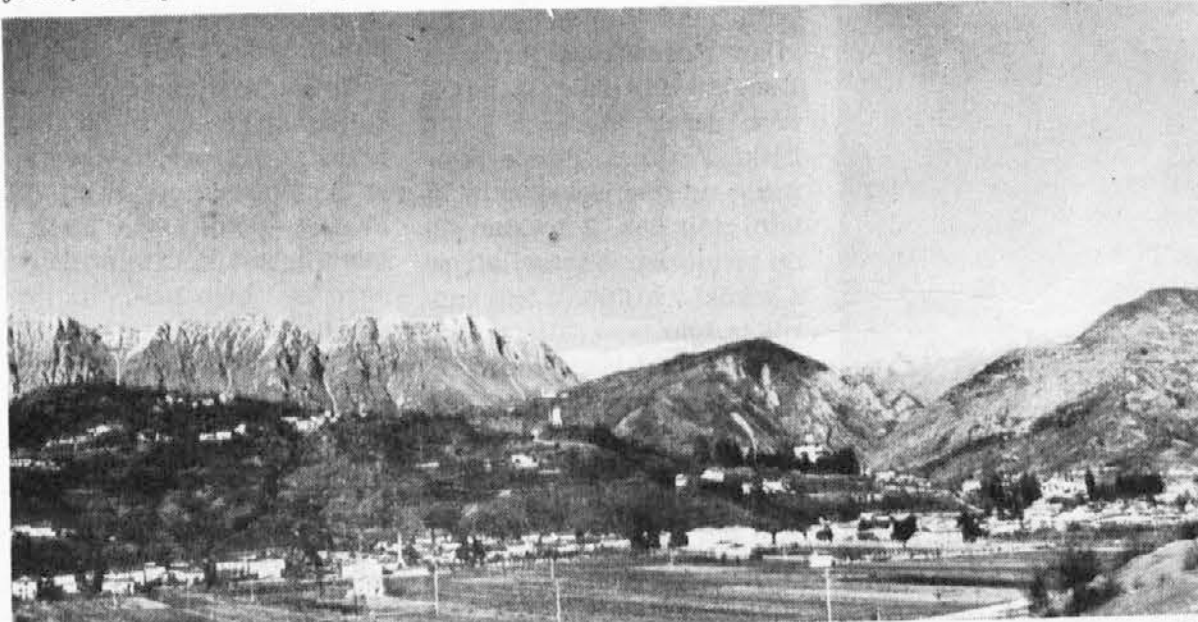
Za zaključek so se predstavili vsi nastopajoči pevci na tem spodbudnem beneškem popoldnevu in lepo zapeli bolečo narodno pesem beneških izseljencev «Oj Božime».

Otroci iz Beneške Slovenije na nastupu v Trstu (prva slika) in mešani pevski zbor «Rečanj» (druga slika) v Kulturnem domu

Tudi pevski zbor iz Kanalske doline (slika zgoraj) je nastopal skupno z beneškimi pevci (slika spodaj) ob priliki nastopa v Kulturnem domu, ki so ga priredili meseca novembra

Centa, imenovana tudi biser Furlanije, leži tik ob vhodu v Tersko dolino in ima za terske Slovence isto važnost, kakor Cedad za nadiške

Dreški komun je razpisal, kakor je to v navadi, licitacijo za «apalt» del pri gradnji zidov na cesti v Krasu in v Solarjih in za popravilo mostička v Trušnjah. Dežela je dala za vsa goraj omenjena dela na razpolago štiri milijone lir prispevka. Vabljeni gradbeni podjetja se licitacije sploh niso hoteli udeležiti, ker se jim verjetno zdi cena prenizka, kajti gradbeni material se draži iz dneva v dan. Ker bi bilo potrebno takoj pričeti s temi najbrže pogajal pri-vatnim potom.

DEŽELA FURLANIJA-JULIJSKA BENEČIJA

Odgovor na vprašanja o stališču dežele do zahtev ki so jih predložili beneški Slovenci

Vprašanja so postavili deželni poslanci Arnaldo Baracetti, Aldo Rizzo in dr. Drago Štoka - Baracetti je dejal, da ni zadovoljen z odgovorom, ker se ne izraža osnovnih vprašanih beneških Slovencev

Med vprašanji so bila najbolj važna tri, ki so se tikala Beneške Slovenije in ki so jih postavili svetovalci komunistične in socialproletarske skupine ter svetovalec Slovenske skupnosti dr. Štoka. Ta vprašanja so bila povezana s spomenico, ki so jo predložili predstavniki beneških Slovencev svoj čas predsedniku Berzantiju, kateri jih je sprejel v prostorih deželne odbora. Šlo je namreč za to, koliko so se uresničila takratna zagotovila predsednika deželne odbora dr. Berzantija in kakšno je stališče deželne odbora v odnosu do zahtev, ki so jih postavili takrat beneški Slovenci. Odbornik Varisco je v imenu odbora dal naslednji odgovor:

«10. oktobra je predsednik deželne odbora sprejel odposlanstvo iz Nadiških dolin, iz Kanalske in iz Terske doli-

ne, ki mu je orisalo nekatera vprašanja, ki se tičejo manjšin slovenskega jezika, bivajočih na teh področjih. Predsednik Berzanti je najprej poslušal oris raznih vprašanj, nato pa je zagotovil odposlanstvu, da bodo vprašanja, ki spadajo v pristojnost deželne uprave, začeli proučevati za primerno rešitev, medtem ko bodo na vprašanja, ki ne spadajo v deželno pristojnost, opozorili vlado.

V zvezi s temi obveznostmi je predsednik deželne odbora že predložil na primeri vladni ravni zahteve, ki spadajo pod državno pristojnost (pouk slovenskega jezika, sprememba tečaja za slovenski jezik in književnost na fakulteti za jezike v Vidmu v

stolico za slovenski jezik in književnost, poseg IRI na tem področju, ki naj omogoči zaposlitev krajevne delovne sile itd.).

Kar pa se tiče specifičnih zahtev glede ovrednotenja Nadiških dolin s pomočjo turističnega razvoja, pomoči kmečkim posestvom, posega za ustanovitev novih zadrug, pogozditve za valorizacijo pašnikov, ureditve vodnih tokov, rešitve vprašanja izseljevanja je namen deželne odbora — saj ve, da je to področje eno izmed najbolj zastalih v naši deželi — da bo po primernih stikih s krajevnimi upravljavci, da se seznaniti s tem in oceni, kar je bilo doslej storjenega, ter v zvezi s tem, da ugotovi potrebe

raznih sektorjev, dal pubudo za organski načrt spodbujanja gospodarstva področja z usklajevanjem pripravljenih posegov in posegov, ki jih bodo pripravila odborništa za turizem za delo za kmetijstvo, za javna dela in za združeno službo ter posegov deželnih ustanov na raznih toriščih, kot sta npr. med drugimi finančna družba «Friulia», deželna ustanova za razvoj kmetijstva (ERSA) in ustanova za razvoj obrti (ESA).

Še posebno pozornost bodo posvečali temu področju pri izbiri sredstev in načina, ki jih predvideva deželno načrtovanje za gospodarski in socialni razvoj Nadiških dolin».

SLOVENSKI IZSELJENSKI KOLEDAR

povezuje Slovence doma in v svetu

Slovenska izseljenska matica v Ljubljani je tudi za leto 1970 izdala tradicionalni «Slovenski izseljenski koledar», ki izhaja zdaj že sedemnajst let ter se je uspešno uveljavil kot povezava rojakov doma in v svetu.

Če vračunamo tudi nekaj strani oglasov, obsega koledar tokrat 350 strani. S tem res zajetnim obsegom pa posreduje predvsem izredno pestro in zanimivo vsebino. Le-ta je posvečena v glavnem dvojni nalogi: seznaniti Slovence, ki žive izven domovine, o razmerah in dogodkih doma; po drugi strani pa rojakom v domovini prikazati razmere in pogoje, v kakršnih žive Slovenci v raznih državah sveta. Tako v enem kot v drugem oziru skuša koledar svojo nalogo opraviti čim bolj dosledno, zato pa bi ga tudi lahko smatrali za najbolj popolni vsakoletni prikaz celot. slovenskega življa.

Mnogo predaleč bi zašli, če bi hoteli tukaj naštevati le naslove objavljenih prispevkov. Naj zadostuje ugotovitev, da prinaša koledar članke o zgodovini ter današnjem dogajanju v Sloveniji na najrazličnejših področjih političnega, družbenega, kulturnega in gospodarskega življenja; pripoveduje o življenju zamejskih Slovencev v Italiji in na Koroškem; govori pa zelo obširno tudi o vseh tistih rojakih, ki za stalno ali le začasno živijo in delajo v raznih delih sveta, kjer pa so ostali zvesti svojemu materinemu jeziku ter gojijo bogato kulturno-prosvetno dejavnost.

Seveda je koledar tudi bogato ilustriran ter vsebuje dolgo vrsto lepih pokrajinskih posnetkov ter zanimivih dokumentarnih slik. Pester je izbor leposlovnih prispevkov, kjer so zastopani najbolj znani slovenski pesniki in pisatelji tako iz Slovenije kakor tudi iz vrst izseljencev. Za obogatitev koledarskega dela pa so poskrbeli slovenski umetniki Marij Pregelj, Božidar Jakac, France Mihelič, Miha Maleš, Karel Zelenko

in Adrijana Maraž-Bernikova. Kdor hoče bliže spoznati življenje in predvsem kulturno delovanje Slovencev v evropskih in čezmorskih deželah, bo izčrpne podatke našel v «Slovenskem izseljenskem koledarju». In slovenski izseljenci širom po svetu, ki bodo želeli več kaj zvedeti o današnji stvarnosti v stari domovini, bodo radi segli po koledarju, ki ga je spet izdala Slovenska izseljenska matica.

Spomnimo se Simona Rutarja

dobrega poznavalca naše zemlje

Letos je poteklo 118 let, kar se je rodil pri Mohu v Krnu v zgornji hiši, ki je danes ni več, znameniti zgodovinar svoje domače dežele.

Doma je bil iz hiše, ki je rada dajala sinove v mestne šole. Gimnazijo je dokončal v Gorici, univerzo pa v Gradcu. Kot gimnazijski učitelj je služboval po Dalmaciji, kot profesor za zgodovino in zemljepis je prišel v Ljubljano, kjer je učil do svoje smrti 3. maja 1903. leta.

Z veliko vnemo je zbiral in predelaval podatke, ki so se nanašali na ljubo domačo zemljo. Leta 1882 je izšla v Gorici njegova knjiga s 333 stranmi «Zgodovina Tolminskega». V njej je podal za tiste čase izčrpen pregled zgodovinskih in zemljepisnih razmer bovškega, tolminskega in cerkljanskega sodnega okraja, v katere se je delilo glavarstvo v Tolminu.

Od leta 1892 pa do leta 1899 je obdelal za Slovensko Matico v Ljubljani vso Primorsko v štirih knjigah: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska - 1. in 2. del; Sanosvoje mesto Trst in mejna grofija Istria; Beneška Slovenija.

Od 1874. leta do svoje smrti je razen omenjenih del napisal še celo vrsto krajših in daljših spisov, ocen in poročil iz svoje stroke in povsod kazal, da je strasten ljubitelj svoje narodnosti. Njegove knjige so danes redke, toda zelo iskane, kajti radi se zatekamo k Rutarju vsi, ki iz ljubezni do te zemlje želimo spoznati njeno preteklost.

RAZPIS ETNOGRAFSKEGA NATEČAJA SPZ

«KAJ SO MI PRAVILI STARI,»

Slovenska prosvetna zveza razpisuje etnografski natečaj z namenom, da zbudi med študirajočo mladino zanimanje za eno izmed pomembnih znanstvenih disciplin, ki pri Slovencih žal še vedno ni tako razvita kot pri drugih evropskih narodih. O pomembnosti takega dela se boste sami lahko prepričali, če se le ozrete okoli sebe in pogledate, s kakšno naglico se pristna domačnost naših vasi umika pred vsemi dosežki sodobne znanosti. Naš namen je vsekakor daleč od tega, da bi hoteli zaustaviti razvoj. Hoteli bi le navaditi mladino na to, da bi ne glede na njeno dovzetnost za novo znala ceniti tudi staro.

Slovenska prosvetna zveza razpisuje natečaj za najboljšo delo na temo: «Kaj so mi pravili stari».

Natečaja se lahko udeležijo: a) dijaki nižjih srednjih šol, b) dijaki višjih srednjih šol, c) akademiki ter absolventi višjih srednjih šol.

Za natečaj pridejo v poštev dela z vseh področij ljudske kulture: opisi kmečkega dela in značilnih orodij; spisi s področja živinoreje, čebelarstva, ribolova, lova; opisi obrtniškega dela, predvsem poklicev, ki izumirajo (kammarji, perice, peki, predice); opis ljudskih (narodnih) noš; dela, ki obravnavajo prehrano naših ljudi v starih časih; opisi hiše in drugih poslopij, hišne opreme, življenja na kmečkem domu; opisi značilnih šeg in običajev v teku leta (opasila, romanja, običaji ob raznih praznikih ter važnejših kmečkih delih, raznih likofih); opisi šeg, ki spremljajo važnejše dogodke v življenju (rojstvo, fantovske in dekliske družbe, poroka, smrt); vsa dela s področja duhovne kulture (ljudske pesmi, pravljice in pripovedke, otroške pesmi, uganke in zbudljivke, pregovori, zagovori proti boleznim in drugim nesrečam, ljudski plesi, ljudska glasba, ljudski ornamenti, ljudska verovanja in vraže, ljudsko znanje o naravi in pojavih v njej, vremenske napovedi, ljudsko zdravilstvo).

Udeleženci natečaja lahko črpajo gradivo iz vseh krajev, kjer živijo Slovenci v Italiji, podlaga naj jim bo predvsem to, kar so sami slišali od starejših ljudi, kar so s bistrim očesom okoli sebe opazili, o tem spraševali in zabeležili. Če je mogoče, naj bodo dela opremljena tudi z risbami ali fotografijami, seveda če snov sama to zahteva. Glede zahtevnosti bo za a) skupino zadostoval navaden spis na dveh ali treh straneh, nekaj več znanstvenega napora pa lahko pokažejo udeleženci b) in c) skupine.

Dela bo ocenjevala posebna komisija, ki jo imenuje Slovenska prosvetna zveza, in sicer se bodo ocenjevala dela vsake skupine posebej.

Prvi trije uvrščeni v vsaki skupini prejmejo lepe nagrade tako v obliki knjig in plošč s področja slovenske ljudske kulture kot tudi v obliki tehničnih pripomočkov, brez katerih je danes delo na etnografskem področju precej težavno (magnetofon, fotoaparati itd.). Poleg tega bomo njihova dela objavili v tukajšnjem periodičnem tisku. Objavili bomo tudi nagrajena dela, ki bodo primerna za objavo. Če bo to potrebno, bo dala komisija pred objavo avtorju napotke, kako naj delo popravi ali izpopolni.

Poslana dela naj bodo po možnosti natipkana v štirih izvodih, za dijake zadostuje navaden čitljiv rokopis. Označena naj bodo z naslovom in šifro, na vidnem mestu pa mora biti navedeno, v kateri skupini avtor tekmuje. Podatki o avtorju naj bodo v posebni zalepljeni kuverti, na kateri naj bo naveden naslov dela in šifra. Vsakdo lahko sodeluje z več deli, le da mora pri vsakem delu uporabiti drugo šifro. Dela morajo prispeti na SPZ — Slovenska prosvetna zveza Trst, ul. Geppa 9-II. - 34132 — do 15. aprila 1970. Rezultate bomo razglasili pred koncem šolskega leta 1969-70.

Po razglasitvi rezultatov bo SPZ organizirala za udeležence natečaja izlet v Ljubljano, kjer si bodo udeleženci ogledali ustanove, ki se v Sloveniji bavijo z etnografijo in folkloristikom. Nagrajenci se bodo izleta lahko udeležili zastonj, ostali pa na lastne stroške.

Podprimo naš časopis

V teku je akcija za pridobitev novih naročnikov našega časopisa. Medtem ko se zahvaljujemo našim prijateljem, ki že skrbe za širjenje «Matajurja», vabimo vse naročnike in bralce, da še bolj podprejo naš časopis.

Dobro se zavedamo, da kljub velikim naporom, naš časopis še ni popoln oziroma tak, da bi lahko povsem zadovoljeval bralce, naročnike in prijatelje. Radi bi povečali število strani, se pravi razširili obseg lista, objavljali bi nove rubrike in več fotografij, potrebne pa bi bile tudi bolj sveže in aktualne novice iz dolin in vasi Beneške Slovenije in Kanalske doline. Vse to pa seveda stane, veliko stane.

Nekaj pa smo vendarle že dosegli. Izboljšana je tehnika tiskanja, vnesli smo v «Matajur» še eno barvo, važno pa je zlasti, da naš list izhaja točno v napovedanem času. Bralci oziroma naročniki ima tako sveže in aktualne novice. Bilanca je torej ugodna in pozitivna, toda storili bi radi še več.

Zavedamo se dobro, da bralci razumljivo ne razmišljajo o težavah, ki jih imamo pri izdajanju takega časopisa kot je naš. Nekateri bralci so morda prepričani, da gre le za neznatne težave, tudi za tiste finančne značaja. Toda v primeru našega časopisa ni tako! Za tiste, ki «Matajur» urejajo so to težke naloge. Predvsem je tu odgovornost in tveganje. Vse to pa terjajo tudi velike finančne žrtve.

Zaradi tega vabimo vse naročnike našega časopisa, edinega slovenskega časopisa, da ga vsestransko podpro. Prosimo vse, ki še niso poravnali naročnine, da to store in naj uporabijo položnico priloženo v časopisu, ali pa ustrezni znesek (Lit. 1.200) pošljejo po pošti na: «Matajur», Via San Daniele 88 - 33100 Udine.

«AURODENT,»

Zlatarstvo, čiščenje in predelava dragih kovin

LJUBLJANA
Ilirska ul. 6

AGENZIA DI UDINE
Piazzetta Lionello, 8 - Tel. 22687 - 55625

TORO Assicurazioni

tutti i rami
di assicurazione

Ohranimo naše stare ljudske običaje

Večer pred Novim letom je kakor pred božičem «sveta noč». Od mraka do desetih ponoči po vsej dolini ubrano «natukajo». Za večerjo pridejo na mizo spet božični «štrukji» in «žuč» (iz skuhane noge «teletjove» in stare «kuosti prasetove»).

Po večerji se zberejo fantje in grede po hišah brat ali prosit «koledo». Navadno se uvrstijo po dva in dva. Pred njimi nese kakšen fant na drogu močno razsvetljeno zvezdo. Napravljena je tako, da se neprestano suče. Na vrhu droga visi na kljuki zvonček, ki «njimar klimpa», z zvonkljanjem naznanja prihod «kolédarjev». Za vrsto fantov stopa drug mladenič, ki nosi v rokah leseno «štalco» ali «jaslice», v katerih so poleg Jezusa, ki «na slamci leži», še Marija in sv. Jožef, pastirji, ovčice in sv. trije kralji. «Štalca» je vsa v lučkah. Slednji v sprevedu hodi fant, ki nosi «velik žaki», to je veliko vrečo za «koledo», nabiranje darov. Koledarji dajo vsem roko in voščijo «srečan konec starega in dobar začetek novega ljeta». Postavijo se v kolo in zapojejo staro božično pesem, ki pa ni v vsaki vasi ista. Če so kje že staro pesem pozabili, znajo fantje koledarji zložiti tudi novo, kot se je pred nedavnim zgodilo v ne-

katerih vaseh na desnem bregu Nadiže.

Medtem ko pevci koledarji pojo, skrbi fant, ki nosi zvezdo, da se ta kar naprej vrti in zvonček pod njo pozvanja. Domači, zbrani okrog ognjišča, poslušajo ter si ogledujejo zdaj zvezdo, zdaj žarne «jaslice». Hišni gospodar prinese vina in ga gostom nalije v kozarce. Koledarji trčijo s hišnimi z željlo: «Pa na zdravje za srečno novo leto!» Pa tudi za svojo «damidžano», ki so jo pustili zunaj, se priporočijo. Medtem pa domače čede že vsipavajo koledarjem v vrečo kakoce, t.j. orehov, lešnikov, dišečih jabolok in drugih dobrot, za kar se fant, ki drži v rokah vrečo,

zahvaljuje z najlepšimi besedami, želeč srečo v novem letu tudi dekletom pri hiši.

Pred odhodom se koledarji za darove lepo «zalonnajo» in vnovič voščijo vse dobro. Nabrano koledo prodajo ali porabijo. Na novega leta zvečer si priredijo skupno večerjo.

Obdarovani so s sadjem in slaščicami in še s kakšnim denarjem. Povsod so gostoljubno sprejeti, saj prinašajo srečo.

Če koledarji ne utegnejo obiti vseh hiš isti večer, nadaljujejo s koledovanjem tudi še naslednje večere.

Odrasle kolednike posnemajo tudi otroci, ki se prav tako čez dan nabirajo v tro-

pe in hodijo pet in voščit in «brat koledo». Tako je še na primer v Platiščih in Prosnidu. Otroci prihite k hiši in zapojejo:

«Dobri jutro, gospodinje, [gospodarji, po koledo smo prišli, zdravje, veselje smo vam [prinesli

in to sveto novo ljeto in ti sveti trije Kralji, ki so Jezusa obdarovali, obdarujte tudi nas!».

Tudi naslednje voščilo je znano pri Nediževcih:

«Koleda, koledon, mišina, klobučina, te dobre vrzite, te hude pustite, kar na solar!».

Dan pred sv. Tremi kralji vzame gospodar oljčno vejico in lonček blagoslovljene vode in obhodi vse njive in travnike in vse pokropi in «požegna». Zvečer pa v zapadni Benečiji, kakor je navada v Furlaniji, tudi Slovenci netijo kresove.

V Prosnidu otroci pri kresu večerjo:

«Buoh, tajkšne nam panogle kuk gre kries!»

Tako še burje! Tako še sirak!».

Če gre kres navzgor, bo tudi sirak stal ravno.

Tudi večer pred sv. tremi Kralji je pri beneških Slovencih «sveta noč». Pritrkavajo do pozne nočne ure in po domovih se goste s «štrukji».

Prepevanje božične pesmi: «Ta dan je vsega veselja» in radovanje ob prazničnih štrukljih je ljudem tako v zavesti, da so nastali celo razni reki. Če kdo hira in vse kaže, da ne bo več dolgo živel, pravijo, da ne bo več pel: «Ta dan je vsega veselja konec» ali da ne bo več «učakal» ali «jedel» štrukljev.

Obdarovanje z lešniki pa je tudi postalo skrivnostno. Dekle, ki ima fanta rada in mu hoče izpričati svojo ljubezen, obdari o praznikih svojega ljubljence z lešniki, ki jih je v jeseni sama nabrala in prihranila.

Most Sv. Kvirina - V ozadju kr aljuje Matajur

Vas Tarčet na desnem bregu Nadiže, kjer je še danes ohranjena kamenita miza, okoli katere so se nekdaj zbirali naši pradedi

IZ TERSKE DOLINE

Ena sama velika moderna mlekarina za celo čentsko področje

Na pobudo konzorcija za zemljiške izboljšave Terske in Krnahtske doline se je vršil pretekli teden v Čenti shod predsednikov združenih mlekarin tega okrožja, da so razpravljali o nujni potrebi gradnje velike in moderne mlekarne, ki bi predelovala vse mleko, ki ga sedaj sprejemajo posamezne male mlekarne.

Shoda so se poleg številnih zainteresiranih udeležili tudi Enrico Tosoratti — direktor Zveze furlanskih zadrug, dr. Antonio Rodillo — šef pokrajinskega inšpektorata za kmetijstvo, dr. Felice Eisotini — vodja posebne urada furlanskih si rarn in Marino Silvestri — tehnik pri deželnem prisedništvu za kmetijstvo.

Govorniki so v prvi vrsti poudarjali, da je treba opustiti zastarele metode za predelavo sira. Danes je vedno manj živine in zato tudi vedno manj mleka, ki ga je treba torej čim bolj izkoristiti in dobro predelati. Tudi izkušenih mlekarjev je vedno manj. Ena sama mlekarina, ki naj bi bila grajena z zares sodobnimi

kriteriji in ki bi imela dobre mlekarje, bi prav gotovo prinašala lokalnemu gospodarstvu več koristi.

Po živahni diskusiji so ustanovili odbor, ki bo skrbel, da bodo čim prej našli pot do prave formule za rešitev tega problema.

Ob zaključku redakcije smo vzedeli, da so se člani združne mlekarne iz Molinisa pri Čenti te dni sestali in pristopili k mlekarini v Zumujanah (Zomeais). Odločitev je šla na glasovanje: od 43 prisotnih članov se jih je 39 izreklo za in samo štirje so bili proti. Skupščina je poleg tega tudi sklenila, da bo sprejela pristop še drugih mlekarin, ki bi hotele pripadati tej novi sirarni.

IZPOD KOLOVRATA

V Klodiču ustanovili konzorcij

Da bodo laže dosegli pripevke za razna javna dela, v prvi vrsti za gradnjo novih poljskih poti, in da bodo deležni še drugih beneficijev, so se pred nedavnim zbrali na sedežu komuna vsi kmetje in ustanovili konzorcij.

KAJ BOMO DELALI

NA POLJU gnojimo in orjemo njive, če vreme dopušča in jih pripravljamo za setev. Kjer je potrebno posipamo z apnom, ki je zelo važno za kisle zemlje. Apno ugodno vpliva na razvoj rastlin, posebno stročnic. Trosimo ga najmanj 6 stotov na hektar. Zdaj, ko ni drugega dela na polju, popravljamo poti, čistimo jarke in gradimo, kjer je potrebno. Priden in vesten gospodar tudi tak mesec, kakor je januar, najde povsod dovolj dela, posebno na tako težavni zemlji kakor je naša.

NA TRAVNIKU brnemo in grojimo. Če nimamo dovolj hlevskega gnoja, uporabljamo umetna gnojila: superfosfat, toda ne sam, marveč mešanico, ki jo naredimo iz 6 stotov superfosfata, enega stota kalijeve soli ter enega do dva stota amonijevega sulfata na hektar.

V VINOGRADU je ta mesec dovolj dela. Trte okopavamo, stare izkopavamo, kopljemo za nove nasade, pripravljamo ter impregniramo kole in kar je še podobnega dela. Čim prej vse to opravimo, tem boljše bo za nas. Vinograd mora biti pogojen. Za to uporabljamo hlevski gnoj, kateremu dodajamo umetna gnojila, zlasti superfosfat.

V KLETI pretakamo vino, če ga še nismo, toda samo ob lepem in suhem vremenu. Sode dolivamo. Klet zračimo, da se toplota v njej drži vedno takole okoli 7 stopinj Celzija.

ZLATA JESEN
JE KAPLJICA ZLATA
PRISTNA, NARAVNA
IN ZDRAVJA BOGATA

LJUBLJANA, Kurilnik Olša

Specializirano trgovsko podjetje z gradbenim materialom

Kupuje in prodaja vse vrste gradbenega materiala - Cenjenim kupcem se priporoča

BANK

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. P. A.

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000 - VPLAČANIH LIR 300.000

TRST - Via Fabio Filzi št. 10

Telef. 38-101, 38-045 - Brzojavni naslov: BANKRED

*Za toplino
našega doma*

POHIŠTVO

SLOVENIJALE

OKOLI PO VASEH NADIŠKE DOLINE

Landarska jama kulturni spomenik

Lani so jo obnovili in restavrirali tako kot je treba - Od nekdanjega slovenskega parlamenta Landarske Banke je ostala samo stara mizna plošča prislonjena ob hiši - Vsekakor bi ta zgodovinski spomenik zaslužil boljše ravnanje in spoštovanje

LANDARSKA JAMA V NADIŠKI DOLINI - Pogled iz notranjosti znamenite jame na furlansko ravnino

Ko pridemo do mostu sv. Kvirina, navadno zavijemo čez Nadižo in se po njenem levem bregu odpravimo dalje proti Špetru Slovenov in naprej po Nadiški dolini. To je običajna pot tisočih in tisočih obiskovalcev teh krajev, saj je cesta po levem bregu Nadiže asfaltirana in v redu.

Tudi to pot smo se namenili obiskati Nadiško dolino. Ko smo prispeli do mostu sv. Kvirina pa nismo zavili na levo, temveč nadaljevali pot po desnem bregu Nadiže. Cesta je postala slaba, makadamska in ozka, saj so jo zgradili pred več kot petdesetimi leti v vojaške namene, ko je tod divjala znamenita bitka pri Kobaridu. Zdelo se nam je, kot da te ceste, ki se vije panoramsko ob strmih desnih bregovih Nadiže, vseh petdeset let niso obnavljali in da je še takšna kot takrat, ko so jo zgradili.

Kljub slabi volji zaradi ceste pa smo bili poplačani na eni strani zaradi lepega razgleda in panorame, ki jo cesta nudi, na drugi strani pa smo se peljali skozi nekaj beneškoslovenskih vasi, ki poleg svoje lepote skrivajo v svojem okrilju tudi vrsto zelo pomembnih kulturnozgodovinskih spomenikov in pričevanj iz zgodovine beneških Slovencev.

Najprej smo minili vas Dolenji Barnas, ki je zagotovo ena največjih beneškoslovenskih vasi v tej dolini. Za Dolenjim Barnasom smo se peljali skozi vasico Naukule, dokler nismo prispeli v vas Bjačo. Tu smo zagledali prislonjeno ob obnovljeno hišo staro kamnito mizno ploščo, enega zadnjih ostankov »banke Nadiške doline«, kjer so se nekoč zbirali, razpravljali in razsojali izvoljeni možje iz Nadiške doline. Od nekdanjega slovenskega parlamenta Nadiške doline je ostala samo ta, več stoletij stara miz-

za katero so nekoč moževali naši predniki in odločali o žitju in bitju svojih vasi in svoje doline.

Vsekakor bi oba zgodovinska spomenika, v Bjači in Tarčetu, zaslužila boljše ravnanje in spoštovanje, vsaj tako, kot Landarska jama, ki so jo lani za 15 milijonov lir obnovili in restavrirali tako kot je treba.

Prispeli smo v Landar, vas, po kateri nosi Landarska jama tudi svoje ime. Peš smo se napotili iz Landra proti jami, proti sv. Ivanu v Čele, in, ko smo prispeli do vznožja mogočnega stopnišča, smo bili sprva prijetno presenečeni. Ko smo se pred leti mudili tukaj, je bilo vse zelo zanemarjeno in obsojeno na počasno propadanje. Zdaj pa smo zagledali obnovljene stopnice, čeprav je ob pogledu na obnovljeno Landarsko jamo vendar kanila v našo zavest tudi kapljica grenkobe: znamenite stopnice, na katero je bil vklesan datum izdelave stopnic in mojstrov podpis, ni bilo nikjer več. Izgovor, da se je omenjena stopnica med obnovitveni deli razbila, je več kot zviti iz trte, saj je vsakomur postalo takoj jasno, da so se pač na nek način hoteli tako znebiti neizpodbitnega zgodovinskega dokaza, da je bila Landarska jama delo slovenskega kamnoskega in mojstra, delo, staro skoraj tisoč let.

Tudi zgoraj v jami, oziroma cerkvi sv. Ivana v Čele, smo bili prijetno presenečeni. Vse je bilo obnovljeno, prezidano in urejeno v starem arhitektonskem smislu in prav nič ni v tem smislu kazilo tega, zares starodavnega slovenskega arhitektonskega spomenika. Pri vsem tem nas je motilo samo to, da so glavni oltar iz apside prenesli v

jamo samo, vodič nam je povedal, da je bilo to tik pred začetkom druge svetovne vojne. Kot je na eni strani res, da prihaja v prostranem jamskem prostoru tako starodavni leseni oltar bolj do izraza, pa je na drugi strani spet res, da zgodovinsko točno ne sodi na to mesto. Zato bi bilo morda prav, če bi ob obnovitvenih delih, ki so zares lepo in skladno ohranila, pa tudi, popeljšala Landarsko jamo, postavili spet vse stvari na njihovo zgodovinsko mesto. Kajti le tako bo Landarska jama lahko polno zaživela v vsej svoji lepoti in zgodovinski tradiciji, ki jo vsekakor tudi zasluži.

Mrak je že padal, ko smo zapuščali sv. Ivana v Čele. Pot v dolino je bila razrita, toda to pot nas to ni motilo. Razrita cesta, gradbeni stroji ob njej in kasnejša tabla ob mostu čez Nadižo, vse to nas je opozarjalo, da so se resno lotili obnove in razširitve ceste v Landarsko jamo, kar bo vsekakor veliko prispevalo, da bo ta starodavni slovenski kulturnozgodovinski spomenik postal dostopnejši številnim obiskovalcem, hkrati pa bo zagotovo postal privlačna turistična in zgodovinska točka v Nadiški dolini, kar pa svoji pomembnosti, zgodovinski teži, arhitekturi in umetnosti vsekakor tudi zasluži.

Na mostu čez Nadižo nas je torej prevzelo prijetno spoznanje, da sv. Ivan v Čele le ne bo tako sam, zapostavljen in prepuščen propadanju. Obnovitvena dela in cesta do tja sta nam pričala prav o nasprotnem.

Krušna peč, kjer so nekdanj, kot pravi legenda, pekli kruh, ko so se zatekali v jamo pred sovražniki

solari & c/udine spa
industria orologerie speciali
e apparecchi elettromeccanici

**ZAVAROVALNICA
SAVA**

Centrala: **LJUBLJANA**

Miklošičeva cesta 19-I.

s postovnimi enotami:

Celje, Čakovec, Jesenice, Koper, Koprivnica, Kranj, Krško, Maribor, Mengeš, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Postojna, Trbovlje in Ljubljana s poslovalnicama Zagreb in Rijeka

želi vsem čitateljem

srečno novo leto 1970

Z zavarovanji vseh vrst vas bomo postregli solidno!

Poslovno Združenje »Les«

Ljubljana
Beethovnova 2
Jugoslavija

Tel.: 22 164, 21 716, 20 001

Telegram: PROLES, LJUBLJANA - PP: 397

Telex: 31 107 YU PROLES

Tekoči račun: 501-296

preskrbuje lesno industrijo z reprodukcijskimi materiali in opremo iz tu in inozemstva izvažata izdelke lesne industrije

TEHNO - UNION

Zastopstvo inozemskih tovarn

Vošnjakova 5

Ljubljana

Telefon h.c. 313.094

312.415

za naše mlade bralce

Zimska zgodba Denar ne osreči človeka

Nekoč je živela mati, ki je imela dve hčeri; starejša je bila prijazna in ljubezniva, mlajša pa zlobna in hudobna. Dan na dan se je prepirala z materjo in očetom in grdo zmerjala svojo sestro. In čudno: mati je imela rajši hudobno hčer kot dobro. Na pridno hčer pa je vpila: «Spravi se mi s poti! Ne morem te gledati!».

Prišla je zima in z njo mrz in beli sneg. Pa je rekla mati nekega dne svojemu možu. «Ti, odpelji to grdo punčaro, za katero praviš, da je pridna, v gozd. Ne maram je več videti! Pa takoj!».

Oče se je nekaj časa branil, potem pa je moral popustiti. Vpregel je sani in odpeljal hčer v gozd, jo posadil na kup snega, ki se je vsipal z smreke, jo pobožal po licih in hitro odšel domov, ker mu je bilo hujo pri srcu.

Tako je ostala uboga deklica sama v gozdu; sedela je na mrzlem snegu in tiho ihtela. Kar pride v sneženem plašču po gozdu vesel Snežak. Deklica se je začudila belemu fantetu, se mu nasmešnila in ga vprašala: «Kdo si, ki si tako vesel sredi tega tihega gozda?».

«Deklica, lepa deklica, Snežak sem, Snežak z rdečim nosom. Mar me ne poznaš». In ji je zapel. Deklica pa je dejala: «Priatelj Snežak, dobro, da si prišel. Zdaj in zdaj bom zmzrnila. Zakoplji me v sneg, da bom imela vsaj pred volkovi mir». Toda Snežak ni pustil umreti deklice. Brž je privlekel od nekod veliko skrinjo, ki je bila polna najslajših stvari, in ogrnil deklico s toplim kožuho. Sedla je na skrinjo in veselo hrustala sladke dobrote. Prisedel je še Snežak in ji pel pesmico o srebnem snegu.

Ta čas pa je rekla žena svojemu možu: «Mož, punčara je najbrže že zmzrnila v gozdu. Pojdi ponjo da jo pokopljemo». Pa se oglasi psiček pod mizo: «Hov, hov, očetova hčerka še živi. Kmalu bo prišla domov s polno skrinjo najslajših dobrot. Odeta je v zlat plašč in srebrni čevljički ji grejejo nožice». Že se odpro duri in v hišo stopi deklica, pred hišo pa je stala velika, z dragulji okovana skrinja, v njej pa slaščic, da bi jih bilo dovolj za vso vas.

Mati ostrmi, jezno pobliska z očmi in že reče možu: «Naprezi konja in brž odpelji v gozd mojo ljubo hčerko. Naj si nabere še več zlata in srebra, da bo bogata in lepa».

Mož je ubogal in že sta bila s hudobno hčerko sredi gozda. Hitro je zlezla na kup snega, in ker ni bilo več očeta, je začela milo vekati. Kar pride zopet Snežak in začne plesati okoli nje in ji peti. A deklica se namrdne in zakriči: «Brž mi izgini pred očmi! Kmalu bo prišel kraljevič pome in me odpeljal v svoj mogočni grad». Snežak pa: «Naj le pride tvoj kraljevič, ti neljubezniva deklica!». In že je dahnil vanjo svojo mrzlo sapo, da

je pri priči otrdela in se sedla na kup snega.

Doma pa je rekla ta čas žena možu: «Hitro naprezi konja in pripelji mojo ljubo hčer domov». Toda skrbno pazi, da se ne sesujejo iz zlate skrinje zlatniki in dragulji, kajti njen kraljevič je bogat!». Psiček pod mizo pa je zopet zalajal: «Hov, hov, materina hudobna hči na pol mrtva v gozdu leži!».

Zdaj se je ustrašila mati, brž je planila sama na sani in jadrno odhitela v gozd. Tam je res našla na pol mrtvo hčer, toda brez zlata in draguljev. Brž jo je položila na sani in hitro zdrči z njo proti domu. Le stežka je zopet oživila svojo hčer in se bridko razjokala nad njo. Odslej je ljubila obe hčeri enako in nič zlobe ni bilo več v njenem srcu.

Sonce, zima in veter

(Po francoski pravljici)

Sonce, zima in veter so šli po svetu. Na poti, ki je peljala iz vasi na polje, so srečali kmeta. Ponižno se jim je odkril, jih lepo pozdravil in šel dalje.

«Ta je pa prijazen človek», reče Sonce. Gotovo je mene pozdravil, saj mu grejem polja in njive. Zelo mi je hvaležen».

«Ne, kmet ni tebe pozdravil» reče Zima. «Mene je pozdravil iz hvaležnosti, ker mu pokrijem zemljo s snežno odejo, da se odpočije in na spomlad znova ozeleni. Ko vladam jaz, tudi kmetič počiva. Mene je gotovo bolj hvaležen in je meni veljal njegov pozdrav».

«Budali domišljivi!» reče Veter. «Vaju da je pozdravil? Ko pa dobro vem, da je meni najbolj hvaležen. V sončni pripeki hladim razpaljena polja in razgrete njive, posušim mu žetev in vso dolgo zimo mu vrtim mlin na veter, da si melje pšenico za dober kruh».

Prepirali so se in prepirali, niso se mogli zediniti. Pa je Sonce reklo: «Pohitimo, da ga dohitimo in vprašamo, kateremu izmed nas je bil namenjen njegov lepi pozdrav!» — Švrk, švrk — pohite in dohite kmeta. Sonce ga vpraša: «Povej nam, preljubi kmet, koga izmed nas si tako lepo pozdravil?».

«Ho-ho», se smeje kmet, «koga da sem tako lepo pozdravil! Tebe, Sonce vendar; saj mi vse leto greješ njive in polja, da zelenijo, cvetijo in zorijo».

Zima je bila nevoščljiva, pa se je namrdnila in dejala: «Fej, nehvaležnež! Jaz še pozdrava nisem vredna za vse, kar ti dobrega storim. To si

bom dobro zapomnila, da veš, ti nehvaležni kmetič!».

Kmet je pomislil in se v zadregi počelgetal za ušesom: «Hm, Zima, tebe da naj bi bil pozabil? Tega pa že ne! Tudi tebe sem lepo pozdravil. Nisem pozabil, koliko dobrega storiš meni in moji zemlji».

Veter, ki je stal ob strani in vse slišal, se je skoraj razpihljal v Vihar, vendar je zatajil jezo in vprašal kmeta: «Kaj pa jaz? Ali ti nisem storil največ koristnega, pa si pozdravil Sonce in Zimo, a mene si spregledal, kakor da se še držim za mamino krilo? Ne, nisem čisto navaden nepridiprav, ki ti še ni storil nič dobrega». Veter je bil zelo hud, a kmetič se mu smeje:

«Ho-ho-ho! — moj ljubi Veter, saj veš, da sem najbolj prisrčno pozdravil tebe, ki me hladiš, kadar me sonce pregreva in mi posušiš žito, kadar ga premoči deževje; pa tudi sneg mi odnašaš s poti, kadar ga na debelo nasuje Zima. Največja dobrota pa je ta, da ob tvoji sapi lahko meljem kruh tudi tedaj, ko so vsi potoki spremenjeni v led. Še umrli bi brez kruha, jaz in moja družina. Res, tebi, Veter sem za te dobrote najbolj hvaležen!».

Sonce pa se je razgrelo od zavisti in grela, zavihrala je starka Zima in Veter se je od ponosa napihljal: «Kmet ima prav! Vse je pozdravil, najbolj pa mene, ker mu poganjam mlin na veter, da si melje pšenico za svoj vsakdanji kruh. He-he, — zvita buča, ta kmet!».

Kmet pa je še enkrat vse tri pozdravil in živ in zdrav nadaljeval svojo pot.

U
G
A
N
K
E

Roža, knjiga in drevo
jih ima na desetine.
Če ga nimaš, čez mejo
ne boš mogel nikdar, sine!

(potni listi)

Poznam letalo —
povsod pristalo.

(mahu)

Bodice ima, ježek ni,
brado ima skoraj črno,
zamorcek pa še zdaleč ni,
Moko dà, ni žitno zrno.

(Kostanj)

Neki reven kmetič je delal metle in jih vozil naproti na vsak semenj. Tako je bil vesel, ko se je usedel na voz z metlami, da je zmeraj pel in vriskal.

Neki bogatin ga je vselej videl in si je mislil:

— Ta revni kmetič, ki metlice vozi na prodaj, je tako vesel, jaz pa ne, ko imam vendar vsega dosti in toliko denarja.

Nekoč pa pokliče kmetiča k sebi in ga vpraša:

— No, kako je to, da ste zmeraj tako veseli? — Kadar vas vidim, zmeraj tako lepo prepevate.

— Ja, vidite, gospod, jaz se veselim, da bom imel nekaj denarja, ko bom to svojo robo prodal.

Nato reče bogatin kmetiču:

— Nate, tu imate lonček in notri je denar.

In kmetič je še nadalje vozil metle na prodaj, toda prepeval ni več. Zdaj ga bogatin spet opazuje in si misli: kako je to, da zdaj noče peti in je tako tih?

Bogatin pokliče kmetiča k sebi in ga vpraša:

— Kako je to, da niste več tako veseli, kot ste bili prej?

— Ja, vidite, gospod, rav-

no zato, ker mi manjka nekaj denarja do vrha v lončku, ki ste mi ga dali. Pa preišljam noč in dan, kako bi si ga pridobil, da bi bil lonček poln.

Bogatin pa reče kmetiču: — Prinesite lonček k meni, vam bom jaz napolnil lonček.

Kmetič prinese lonček in misli, da mu ga bo bogatin napolnil.

Bogatin pa mu je lonec z denarjem vzel in rekel:

— Imejte vi rajši svoje veselje, kot pa moj denar.

(Slovenska pravljica)

HRIBČEV GREGEC

PO POVESTI VENCEŠLAVA WINKLERJA

57. Gregec in oskrbnik sta ždela v grmovju in čakala noči. Približala sta se robu goščave in videla, kako so Turki z biči in krikom dvignili ujetnike in z njimi počasi utonili v mraku. Toda dolgo se še nista upala premakniti. Niti govorila nista. Da, zdaj nista več ujetnika in Gregec ni vedel, kako se naj obnaša. Zdaj bo pač gospod oskrbnik začel po starem.

Jakovičani spodaj so peli od veselja, da so odgnali Turke. «Ali bi šla k njim?» je zasopel Gregec. Bil je utrujen. Rad bi legel in zaspal.

Oskrbnik je odkimal: «Turki se bodo še vrnili. Gledati morava, da prideva čimprej domov. Kod naj se sicer vrnejo kot tod?».

Gregec je pomislil na domače, na mater in sestro in brata. Bolje bo, če so vsi skupaj.

58. Gregec se je tedaj spomnil očeta. «Očeta so menda izpustili iz ječe?» je drzno vprašal in pogledal oskrbnika. «Menda so bili toliko pametni», je zamolklo potrdil Andraž. Nekako neprijetno mu je bilo govoriti o zaprtem Hribcu. Medtem se je mrak zgostil, dim in megla sta se združila, k vsemu je začelo se snežiti.

«Zdaj pa le na pot!» se je dvignil oskrbnik. Pri hoji se je lovil, kakor da bi bil pijan. Rana na obrazu ga je silno bolela. Pod cesto sta se zopet umaknila v grmovje. Nekaj jezdecev je odropotalo mimo. Ko sta hotela preko poti, sta se spotaknila ob mrtvega človeka. Plezala sta dalje, toda oskrbnik se je vrnil k mrliču in trenutek kasneje prišel s sulico.

«Mrtvi je ne potrebuje več. Midva pa se morava braniti!» je dejal.

59. Večina Turkov je že odšla proti Postojni, naletela bi lahko le še na zapoznela krdela. Zato sta hodila dalje previdno in kadar se jima je le zazdelo, da se v daljavi premikajo senice, sta krenila s poti. Čez nekaj časa sta videla proti Cerknici skozi padajoči sneg ogenj.

«Hiša gori!» je dejal Gregec. «Ogenj na cesti...» je zamrmral oskrbnik z glavo in se ustavil. «Straža?» je vprašal Gregec. Počasi sta se približevala. Velike postave so hodile krog ognja. V bližini je stala gruča konjev. «Turki!» je kriknil oskrbnik. Gregec pa ga je moral prijati za sulico.

«Nekoliko jih moramo obdelati!» je sill oskrbnik s čudno bleščečimi očmi in le s težavo ga je Gregec odvel v stran in skozi grmovje.

60. Tako sta že dolgo hodila. Gregec je moral oskrbnika, kateremu se je vedno huje blede, voditi. Med potoma se je zaletel vanju pes. Gregec ga je odgnal s sulico, potem pa je prilezlo nekaj mož.

«Kdo sta?»

«Nadleški oskrbnik», je trudno dejal Gregec. «Tista zgaga, ki ni boljša kot Turek!» se je nekdo oglašil. «Dajte ga sem!».

Gregec je dvignil sulico. Ranjen je, od Turkov. Ujeta sva bila in sva ušla!». Nato so ju pustili mimo. Gregec je še povpraševal po poti. Toda še dalje časa je čutil, da ga spremljajo s pogledi in zdelo se mu je, da šumi za njim po gozdu, kot da bi kdo hodil za njima.

Ime nadliškega oskrbnika je bilo očividno zelo slabo priporočilo tod okoli.